

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Pedagogická fakulta

Katedra společenských věd

**Česká republika v Evropské unii a přístup českých občanů na
pracovní trh EU**

The Czech Republic in the European Union and Access of Czech Citizens on the EU Labour
Market of the European Union

(diplomová práce)

Petra Valentová

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Salim Murad

České Budějovice 2008

ANOTACE

V této diplomové práci se zabývám problematikou vyjednávání České republiky s Evropskou unií a to zejména v souvislosti s kapitolou Volný pohyb osob, respektive volný pohyb pracovníků. Dále jsem se zde pokusila popsat situaci na českém pracovním trhu před vstupem České republiky do Evropské unie, naznačit migrační potenciál a porovnat předpoklady pracovní migrace se skutečností po vstupu České republiky do Evropské unie.

ABSTRACT

In this diploma thesis I deal with the problem of access negotiation the Czech Republic with the European Union, especially in context of the chapter Freedom of Movement for Persons, especially freedom of movement for workers. In the next part of my diploma thesis I try to describe the situation on the czech labour market before accession the Czech Republic in the European Union, to imply potential of migration and to compare premises migration of workers with fact after access the Czech Republic in the European Union.

Děkuji PhDr. Salimu Muradovi za odborné a trpělivé vedení mé diplomové práce.

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použité literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích2008.....

Petra Valentová

OBSAH

Úvod	8
1 Jednotný vnitřní trh	10
1.1 Co je to jednotný trh?	10
1.2 Volný pohyb osob	11
1.2.1 Volný pohyb pracovníků	12
1.2.2 Schengenská dohoda o volném pohybu osob	14
1.3 Sociální politika a politika zaměstnanosti EU	16
1.3.1 Sociální politika	16
1.3.2 Strategie zaměstnanosti	17
2 Cesta České republiky do Evropské unie	19
2.1 Sbližování České republiky s Evropskou unií	19
2.2 Česká republika jako kandidátský stát	20
2.3 Jednání o přistoupení ČR k EU	22
2.4 Výsledky přístupových jednání	25
2.4.1 Smlouva o přistoupení	26
2.4.2 Vyjednaná přechodná období požadovaná ČR	26
3 Situace v EU a v kandidátských zemích před jejich vstupem v roce 2004	27
3.1 Souvislosti vývoje na trhu práce z hlediska vstupu ČR do EU	29
3.2 Co přinesl rok 2004? Očekávání a obavy.	29
4 Jednání o kapitole Volný pohyb osob	31

4.1 Průběh jednání	32
4.2 Odchytky od principu volného pohybu ve Smlouvě o přistoupení	34
4.2.1 Právo volného pohybu pracovníků a služeb ve vztahu k ČR	34
4.2.2 Ochrana českého trhu práce	35
4.3 Přejchodné období	36
4.3.1 Jednotlivé země EU a jejich stanoviska	37
4.3.2 Situace na evropských trzích práce po 1. 5. 2004	38
5 Pracovní mobilita	42
5.1 Je mobilita pracovníků důležitá?	42
5.2 EURES = Evropská služba zaměstnanosti	43
5.2.1 EURES v přeshraničních regionech	44
6 Migrace občanů ČR za práci	46
6.1 Migrace	46
6.2 Migrace českých občanů do zahraničí	46
6.2.1 Realizovaná pracovní migrace českých občanů	47
6.2.2 Potencionální faktory pracovní migrace v období přípravy a realizace vstupu ČR do EU	47
6.2.3 Výzkum Rady vlády pro sociální a ekonomickou strategii	48
7 Práce v zahraničí. Ano či ne?	50
7.1 Situace před vstupem České republiky do Evropské unie	50
7.2 Jak se situace změnila po vstupu ČR do EU?	56

7.3 Nejnovější dostupné informace	60
7.4 Srovnání	62
Závěr	65

Úvod

„Cesta do Unie nebude nikterak jednoduchá, těžkostí bude mnoho a sama Unie bude mít nejrozmanitější problémy při hledání své vnitřní podoby a způsobu svého fungování. To všechno je pravda. Ale připadá mi to bezvýznamné ve srovnání s ohromnou historickou šancí, kdy se Evropa poprvé ve své historii pokouší vytvořit pořádek, který nebude založen na násilí, který nebudou diktovat mocní těm méně mocným a který bude založen na skutečném dohovoru a spolupráci. To je úkol tak velkého historického významu, že všechny problémy, s nimiž je spojen, se mi jeví jako relativně nicotné.“

Václav Havel, 1995

Téma mé diplomové práce se týká vstupu České republiky do Evropské unie a přístupu českých občanů na pracovní trh Evropské unie. Chtěla bych se svou prací pokusit dokázat, že přechodná období pro volný pohyb pracovníků nebyla v případě České republiky opodstatněná.

Zprvu bych se chtěla pokusit charakterizovat jednotný vnitřní trh Evropské unie a naznačit důležitost principu volného pohybu osob jako jednu z hlavních svobod, které Evropská unie garantuje svým občanům. Svoboda volného pohybu osob byla zakotvena již v roce 1961 jako jeden z principů integrace Evropského společenství a dále se vyvíjela.

V další části práce jsem se rozhodla jen stručně naznačit cestu České republiky do Evropské unie, vyjmenovat nejdůležitější mezníky v tomto procesu integrace v kontextu nejdůležitějších smluv a jednání.

Dále bych chtěla zachytit charakter vyjednávání České republiky s Evropskou unií právě v oblasti volného pohybu osob a naznačit výsledky, kterých bylo dosaženo.

Pro porovnání současné situace se situací před vstupem do Evropské unie jen stručně popíši situaci na českém pracovním trhu těsně před vstupem České republiky do Evropské unie.

Dále bych se chtěla zaměřit na problematiku mobility pracovníků a pracovní migraci českých občanů. Dle dostupných výzkumů bych chtěla přiblížit migrační potenciál Čechů.

Jako východisko a cíl své práce vidím porovnání předpokladů se skutečným vývojem migrace občanů za prací z České republiky do Evropské unie a na základě tohoto bych chtěla zhodnotit smysl přechodných období, která byla v této oblasti pro Českou republiku stanovena.

Při shromažďování materiálů pro svou práci jsem kontaktovala, ať již osobně, elektronickou poštou nebo telefonicky, několik institucí. S žádostí o informace jsem se obrátila na Ministerstvo práce a sociálních věcí, na Ministerstvo zahraničních věcí, také na Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, Český statistický úřad a samozřejmě i na Eurocentra. Komunikace s těmito institucemi nebyla vždy jednoduchá, často jsem se setkala i s neochotou. Z mého pohledu jako nejproduktivnější oceňuji spolupráci s Výzkumným ústavem práce a sociálních věcí. Touto cestou bych tedy chtěla vyjádřit svou vděčnost a poděkování všem výše zmíněným institucím.

Cenným zdrojem informací pro mne byly oficiální portály Evropské unie, Evropské komise, dále Euroskop (portál informující o Evropské unii a našem členství, který spravuje odbor informování o evropských záležitostech – Úřad vlády ČR), EurActiv (český informační portál o Evropské unii) a samozřejmě servery právě výše zmíněných ministerstev a úřadů.

Samozřejmě jsem využila řadu publikací. Většina z nich byla běžně dostupná v knihovnách Jihočeské Univerzity v Českých Budějovicích a Vědecké knihovny v Českých Budějovicích, ale při shromažďování materiálů jsem navštívila také knihovnu Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí v Praze a Evropské dokumentační středisko na Vysoké škole ekonomické v Praze.

Všechny zdroje, ze kterých jsem čerpala jsem uvedla do seznamu použité literatury a v případě citací jsem na ně adekvátně odkázala.

1 JEDOTNÝ VNITŘNÍ TRH

1.1 Co je to jednotný trh?

Jednotný trh, dříve označovaný jako trh společný, je vlastně prostorem pro naplňování čtyř základních svobod Evropské unie.

Podle tzv. Bílé knihy: Úkolem Společenství bude v celém Společenství podporovat sladěný a vyvážený rozvoj všech hospodářských aktivit, udržitelný růst bez inflace, který bere ohled na životní prostředí, vysoký stupeň konvergence hospodářské výkonnosti, vysokou míru zaměstnanosti a sociální ochrany, růst životní úrovně a kvality života a hospodářskou a sociální soudržnost a solidaritu členských států. (Bílá kniha 1994: 7)

Již v roce 1957 si Evropské hospodářské společenství jako hlavní úkol vytкло, vytvoření společného trhu. Jeho vytvoření mělo přispět k harmonickému rozvoji hospodářské činnosti, k nepřetržitému vyrovnanému hospodářskému růstu, k větší stabilitě a urychlenému zvyšování životní úrovně, jakož i k těsnějším vztahům mezi členskými zeměmi.

Jednotný vnitřní trh lze chápat jako naplnění čtyř základních ekonomických svobod. Konkrétně to znamená:

1. Mezi členskými zeměmi probíhá volný pohyb zboží, ať už jde o průmyslové nebo zemědělské výrobky. Zboží vyrobené v jedné členské zemi vstupuje na trhy dalších společenských zemí bez jakýchkoli překážek. Přesun zboží mezi členskými zeměmi ES není považován za zahraniční obchod.
2. Mezi členskými zeměmi se uskutečňuje volný pohyb osob s právem usazovat se, pracovat, podnikat a bez diskriminace žít v jakékoli členské zemi.
3. Mezi členskými zeměmi se po celém teritoriu uskutečňuje volný pohyb služeb.

4. Mezi členskými zeměmi se uskutečňuje volný pohyb kapitálu – kapitál může být ukládán a investován tam, kde k tomu existují nejvýhodnější podmínky.

Stručně řečeno podle této koncepce vzniká rozsáhlý ekonomický prostor bez vnitřních hranic. (Palajs, Rossiter 2000: 95-96)

Samozřejmě, že pro vytvoření takového společného ekonomického prostoru bylo nutné, udělat několik nezbytných kroků a zbavit se bariér, které by bránily vytvoření vnitřního trhu. Mám na mysli vytvoření celní unie, sjednocení norem a standardů atd., ale tím my se nyní zabývat nebudeme. Nás bude zajímat nejvíce výše zmíněný bod 2, který se týká volného pohybu osob mezi členskými zeměmi Evropské unie.

1.2 Volný pohyb osob

Volný pohyb osob je jednou ze čtyř základních svobod vnitřního trhu, ale je to také bod, který přitahuje nejvíce pozornosti a je častým tématem mnoha diskusí. Tato otázka hrála také obrovskou roli při vyjednávání kandidátských států se stávajícími členy Evropské unie (EU-15). (Had, Urban 2000: 52) Chtěla bych tedy tento pojem stručně objasnit.

Co si máme tedy představit pod slovy volný pohyb osob? Aby bylo možno zajistit volný pohyb osob mezi členskými zeměmi, bylo nutné odstranit řadu překážek. Římské smlouvy vztahovaly toto právo původně pouze na osoby, které hledaly práci. Přístup jednotného vnitřního trhu k tomuto právu je mnohem liberálnější: nemluví se výlučně o volném pohybu pracovníků, ale všech osob, tzn. také studentů, penzistů a dalších osob, za podmínky, že mají dostatek prostředků a jsou nemocensky pojištěni. To zajišťuje občanům členských zemí právo:

- ucházet se o zaměstnání v kterékoli členské zemi ES,
- pohybovat se za tím účelem volně po území členských států,
- pobývat v kterékoli členské zemi za účelem výkonu zaměstnání v souladu s předpisy tohoto státu,

- zůstat na území členského státu i po skončení zaměstnání,
- využívat bez diskriminace všech sociálních práv (práva na mzdu, na vzdělání a na ochranu zdraví). (Had, Urban 2000: 52)

V praxi volný pohyb osob znamená to, že já jako občan Evropské unie mám právo usadit se v libovolné členské zemi Evropské unie. Mohu se svobodně rozhodnout, v které zemi chci pracovat a žít. V této zemi pak mohu i nabývat majetek (obydlí, pozemky). Jediné, co není občanům jiných členských zemí umožněno, je pracovat ve veřejné správě.

1.2.1 Volný pohyb pracovníků

První dokument o volném pohybu pracujících uvnitř Společenství byl přijat Radou EHS v červnu 1961 a doplněn direktivou ze srpna téhož roku. Ukládá se v něm všem členským státům postupně zrušit všechny administrativní procedury a praxe, které brání liberalizaci pohybu pracovní síly. Je však zde ještě zachována priorita národního trhu práce, spočívající v tom, že při obsazování volného místa měl přednost domácí uchazeč před zahraničním. Spolu s tím se již vytváří možnost pro rodinu pracujícího usadit se v dané zemi, nabývat zde zaměstnání, mít přístup ke vzdělání, zvláště odbornému. Oba dokumenty měly omezenou platnost na dobu dvou let (aby byla respektována zásada progresivity liberalizace, mnohokrát zdůrazňována v dokumentech orgánů EHS), která byla potřebná k transformaci dosavadní přistěhovalecké politiky v politiku integrační. Sledoval se tím záměr, aby se aktivita Komise v dalších letech neomezovala na prosté odstraňování překážek pro svobodu pohybu pracovních sil v národních legislativách, ale aby se vytvořily předpoklady pro takovou migrační politiku v praxi, která by odpovídala na měnící se potřeby různých segmentů pracovního trhu na utvářejícím se společném trhu EHS. (Zlý 1996: 66-69)

Přechod ES k jednotnému vnitřnímu trhu pak znamená pokus o odstranění všech zbývajících překážek, zejména opatření lokálního charakteru, kterými se mnohdy upřednostňují domácí žadatelé o volná místa před zahraničními.

Podmínky pro zcela reálné uvolnění volného pohybu pracovních sil jsou vytvářeny i prostřednictvím jiných dílčích hospodářských politik, především v rámci sociální politiky Unie, i když ta není akceptována bez výjimky všemi členskými státy (odmítnutí Velkou Británií). Konkretizace jejího pojetí byla nejvýrazněji provedena přijetím Charty základních sociálních práv pracujících 9. prosince 1989 ve Štrasburku. Ta upravuje řadu stránek pracovního, sociálního a společenského postavení pracovníků působících mimo vlastní národní ekonomiku, zejména zajištěním práva na sdružování a kolektivní vyjednávání, na konzultační řízení při organizačních změnách, právo na stávku a další. (Zlý 1996: 66-69)

Stejně důležitým nástrojem je i sjednocování národních pracovních zákonodárství. Zde ještě stále existují velké rozdíly v koncepcích, vyvolávající mnohdy velmi výrazné difference jak v pracovních podmínkách zaměstnanců, tak i v jejich ochraně či sociálním zabezpečení.

Komise Evropského společenství popsala koncepci jednotného trhu, zdůraznila překážky pro jeho vytvoření a navrhla nástroje k překonání přetrvávajících omezení a k odstranění rozdílných předpisů a norem v jednotlivých členských státech prostřednictvím projektu - Bílá kniha o vnitřním trhu z roku 1985. Do následující části jsem poznamenala část textu z podobné knihy, z Bílé knihy s podtitulem Cesta vpřed po unii z roku 1994, který se týká uznávání kvalifikací v případě volného pohybu pracovníků.

Jedním z problémů volného pohybu pracovníků po Evropské unii je různá úroveň požadované kvalifikace v jednotlivých členských zemích. Tento problém byl zpočátku řešen přesným vymezením kvalifikačních požadavků pro výkon různých profesí. Byly vydány směrnice, které vymezují kvalifikační požadavky celkem pro sedm profesí (lékaře, dentistu, veterináře, lékárníka, zdravotní sestru, porodní asistentku, architekta). Tento přístup se však ukázal jako časově velmi náročný a byl nahrazen vzájemným uznáváním diplomů (1989). Podle této zásady je každý absolvent vysoké školy (trvající nejméně 3 roky) oprávněn vykonávat příslušnou profesi také v dalších členských zemích. Princip volného pohybu osob mezi členskými zeměmi umožnil zesílenou mobilitu pracovníků a studentů mezi nimi,

usnadnil získávání zaměstnání v jiných členských zemích a poznávání jejich jazyka a kultury. Volný pohyb osob však zatím nepřivedl k většímu přesunu pracovníků mezi členskými zeměmi. (Bílá kniha 1994: 29)

Aktuálním problémem Unie je vytvořit skutečný evropský prostor, v němž volný pohyb osob nebude pouhým oprávněním, ale stane se v celé Evropě také každodenní skutečností. K tomu je zapotřebí větší návaznost politických opatření než v minulosti. Volný pohyb osob pomáhá jak dosahovat cílů volného trhu, tak vytvářet pružnější a výkonnější evropský trh práce. Jinými slovy je to jasný doklad integrace sociálních a hospodářských opatření. (Bílá kniha 1994: 29)

1.2.2 Schengenská dohoda o volném pohybu osob

Další dohodou, která se týká svobodného pohybu občanů v rámci Evropské unie, je Schengenská dohoda z roku 1985, která byla předpokladem pro zrušení celní a policejní kontroly na vnitřních hranicích. Informace o Schengenskému prostoru jsem mimo jiné našla i v Zelené knize o pracovním právu. Ne všechny státy tuto smlouvu podepsaly a zde je vysvětleno jaké měly obavy, jak se dál Schengenský prostor rozšiřoval a kdy konečně vstoupil v platnost.

Nejprve tuto dohodu podepsaly pouze Německo, Francie a země Beneluxu. Dohoda byla podepsána mimo rámec společenství, což vyjadřovalo vůli signatářských zemí postoupit vpřed bez ohledu na odmítavý postoj jiných států, a obzvláště Velké Británie.

Druhým důvodem byla snaha jednotlivých států zachovat si plnou kontrolu celého procesu otevírání hranic. Otevírání hranic bylo považováno za citlivý problém. Nešlo pouze o prosazení práva na volný pohyb. Prostor svobody, který Schengen hodlal v Evropě zavést, se totiž měl stát zároveň prostorem bezpečnosti a práva. V roce 1990 byla přijata Prováděcí konvence k Schengenské dohodě, která podmiňovala otevření hranic vytvořením účinného systému bezpečnosti. Odstranění kontrol osob na vnitřních hranicích zbavovalo státy účinného prostředku kontroly migrace a zvyšovalo riziko rozšíření mezinárodní kriminality. Konvence stanovila princip volného překročení vnitřních hranic, a to i mimo hraniční přechody. Státy si však

vyměnily zachování ochranné klauzule, která umožňuje obnovit přechodně kontroly osob z důvodu ochrany veřejného pořádku nebo veřejné bezpečnosti. Kontrola osob ze třetích zemí se přesunula na vnější hranice, kde byly stanoveny jednotné standardy jejího provádění. (Zelená kniha o pracovním právu 2006: 9-10)

Další ustanovení se týkala sjednocení vízové politiky vůči třetím zemím a vytvoření systému, který by zamezil tzv. azylové turistice občanů třetích zemí. Došlo k prohloubení policejní a justiční spolupráce: za jistých okolností mohou policejní složky jednoho členského státu pokračovat ve sledování nebo pronásledování podezřelých osob i přes hranice na území jiné členské země. Byl vytvořen i Schengenský informační systém se sídlem ve Štrasburku. V jeho centrálním registru, který průběžně doplňují policejní složky zemí EU, jsou zapsána jména podezřelých a nežádoucích osob. Občané třetích států, kteří byli prohlášeni za nežádoucí osoby v jednom státě EU, tak mají zakázán vstup na celé území patnáctky.

Schengenský prostor bez hranic vstoupil v platnost v roce 1995 zrušením kontrol na letištích Francie, Německa, Španělska, Portugalska a zemí Beneluxu. Odjezd policie z hraničních přechodů na pozemních komunikacích se oproti předpokladům protáhl, mimo jiné i proto, že Francie považovala dosažené bezpečnostní záruky za nedostatečné. V roce 1997 své hraniční kontroly zrušily i Itálie, Rakousko a Řecko. Ke konvenci zároveň přistoupilo Švédsko, Dánsko a Finsko. Statut asociovaných zemí získalo Norsko a Island, které s ostatními skandinávskými zeměmi tvořily Severskou pasovou unii. Dnes jsou členy schengenského prostoru všechny země EU s výjimkou Irska a Velké Británie. Amsterodamská smlouva z roku 1997 začlenila původně autonomní mezistátní dohody do právního rámce Evropské unie. (Zelená kniha o pracovním právu 2006: 9-10)

1.3 Sociální politika a politika zaměstnanosti EU

1.3.1 Sociální politika

Zajímáme-li se o možnost pracovat a žít na území jiného členského státu Evropské unie, měli bychom se podívat i na sociální politiku a politiku zaměstnanosti Evropské unie. Jaký je přístup Evropské unie k této oblasti?

Pro sociální politiku EU je ze všeho nejvíc typická určitá dvojkolejnost. Stejně tak jako jsou zcela odlišné sociální systémy jednotlivých členských států (např. rozdíl mezi řešením sociálních otázek ve Velké Británii a např. v Německu či Švédsku), tak jsou odlišné i návrhy na fungování evropské sociální politiky. Je jasné, že za takových podmínek je téměř nereálné ustavit na evropské úrovni společnou sociální politiku a podřídit jí i sociální systémy členských států. Vzhledem k nepřekonatelným koncepčním rozdílům jednotlivých států Unie tak může sociální politika EU v současné době existovat pouze v rovině obecných cílů. Z tohoto také přirozeně vyplývá, že sociální politika EU je politikou koordinovanou, kdy Evropská komise stanovuje pouze rámec a členské státy si již samy utváří, dle svých uvážení a potřeb, závazný obsah. (Dočkal, Kaniok 2005: 95-98)

Úmluva o sociální politice byla do Smlouvy o Evropském společenství začleněna Amsterdamskou smlouvou schválenou říjnu 1997.

Cíle stanovené ve Smlouvě vycházejí z Evropské sociální charty z roku 1961 a zejména z Charty základních sociálních práv pracovníků Společenství z roku 1989. Zahrnují podporu zaměstnanosti, sociální ochranu, dialog mezi vedením a zaměstnanci, rozvoj lidských zdrojů a boj proti propouštění. (Evropská komise 2004: 123)

Sociální politika na evropské úrovni má nezastupitelné postavení, avšak Evropská unie nemůže přebírat v této oblasti odpovědnost jednotlivých států, regionů a míst. EU sama o sobě neprovádí politiku zaměstnanosti a sociální politiku a ani za ni nenese výlučnou odpovědnost. Odpovědnost za sociální politiku mají v zásadě

členské státy. Unie se zabývá jen otázkami, u nichž je řešení na úrovni EU smysluplnější.

Hlavní směry, jimiž je třeba v oblasti sociální politiky na úrovni Unie postupovat v nadcházejících letech, se snaží vytyčit tzv. Bílá kniha Evropská sociální politika. Jejím základem je zásada, že Evropa – má-li se úspěšně vyrovnat s problémy, před nimiž stojí – potřebuje sociální politiku široce založenou, novátorskou a orientovanou na dlouhodobou perspektivu. (Bílá kniha 1994: 5)

Tím hlavním, na co je třeba se i nadále zaměřovat, jsou pracovní místa: návrhy týkající se zaměstnanosti a přípravy na povolání, obsažené v Bílé knize, jsou nedílnou součástí procesu, zahájeného Bílou knihou o růstu, konkurenceschopnosti a zaměstnanosti.

Významným dokumentem ve vývoji sociální politiky je již výše zmíněná Charta základních sociálních práv pracovníků z roku 1989. Ovšem tento dokument má pouze doporučující a nezávazný charakter. Na rozdíl od Sociální charty, která byla přijata Radou Evropy v roce 1961, ta má charakter mezinárodní smlouvy a je závazná pro všechny státy, které ji ratifikují. Česká republika tak učinila v roce 1999. (parafráze Dočkal, Kaniok 2005: 95-98)

Efektním nástrojem sociální politiky na evropské úrovni je financování rozvoje lidských zdrojů prostřednictvím Evropského sociálního fondu. Tento fond existuje již od roku 1958 a je zaměřen zejména na podporu nezaměstnaných pracovníků. Podporuje projekty rekvalifikace, začleňování znevýhodněných skupin do společnosti a pracovního procesu, stimulaci zaměstnanosti absolventů atd.

1.3.2 Strategie zaměstnanosti

Společné priority a individuální cíle politiky zaměstnanosti členských států jsou uvedeny ve víceletých hlavních směrech politik zaměstnanosti, na kterých se dohodly všechny členské státy. Stávající hlavní směry platí pro období 2005-2008 a jsou součástí integrovaných hlavních směrů pro růst a zaměstnanost (2005–2008), které zahrnují rovněž hospodářskou politiku. Hlavní směry politik zaměstnanosti

tvoří základ národních programů reforem a rovněž složky „zaměstnanost“ lisabonského programu EU, která zahrnuje všechna opatření EU, jež podporují znalosti a inovace, zvyšují přitažlivost Evropy pro investory i pracovníky a vytváří více pracovních míst a lepší pracovní místa. (Evropská unie 2007a)

Hlavní směry politik zaměstnanosti reagují na potřebu politik usilujících o dosažení plné zaměstnanosti, zlepšení kvality a produktivity práce a posílení sociální a územní soudržnosti. Stanoví též způsoby, jakými lze dosáhnout většího souladu mezi potřebami trhu práce a dostupnými kvalifikacemi. Uznávají, že flexibilitu trhů práce je zapotřebí kombinovat s jistotou zaměstnání, a potvrzují důležitou úlohu sociálních partnerů. Prosazují takový vývoj nákladů na práci a takové mechanismy stanovování mezd, které nebudou mít nepříznivé účinky na zaměstnanost, a podporují zvyšování investic do lidského kapitálu a přizpůsobování vzdělávacích systémů novým kvalifikačním požadavkům. (Evropská unie 2007a)

2 CESTA ČESKÉ REPUBLIKY DO EVROPSKÉ UNIE

2.1 Sbližování České republiky s Evropskou unií

Pojďme se nyní od historie Evropské unie a teorie přesunout k tomu, co je nám bližší. Abychom mohly využívat výše uvedených výhod a předností společného trhu Evropského společenství, musela se logicky naše republika stát členem Evropské unie. Ale to nebylo vůbec jednoduché. Co tedy předcházelo oficiálnímu přijetí České republiky do Evropské unie?

Jedním z nejlepších a nejdostupnějších zdrojů této problematiky je server spravovaný Vládou České republiky – Euroskop. Toto téma jsem zde nastudovala a našla jsem řadu podkladů pro vytvoření následujícího přehledu, který by měl naznačit sbližování České republiky s Evropskou unií.

První diplomatické styky s Evropskou unií navázala Česká republika již v roce 1988. Následně docházelo k postupnému pomalému sbližování České republiky s Evropskou unií.

V roce 1990 byla podepsána v Bruselu Dohoda o obchodu, obchodní a hospodářské spolupráci mezi ČSFR a EHS a EUROATOM. V témže roce byl také o Československou republiku rozšířen program PHARE.

Dalším krokem směrem do Evropy bylo diplomatické uznání nezávislosti České republiky a otevření Delegace Evropské komise v Praze v roce 1993. Dále v roce 1993 byla v Lucembursku podepsána Dohoda o přidružení ČR k Evropským společenstvím.

Na počátku roku 1995 pak vstoupila v platnost Evropská dohoda základající přidružení mezi ČR a Evropskými společenstvími a jejich členskými státy. Česká republika obdržela dokument Evropské komise: Bílá kniha – Příprava přidružených

zemí střední a východní Evropy a začlenění do vnitřního trhu Unie a začala podle něj také postupovat. (parafráze Euroskop 2006-2007a)

2.2 Česká republika jako kandidátský stát

V lednu 1996 předložil paradoxně euroskeptik Václav Klaus, tehdejší premiér vlády, za Českou republiku oficiální žádost o členství v Evropské unii. Následně byla v létě 1997 Česká republika zařazena mezi šest kandidátských států na vstup do Evropské unie (Česká republika, Estonsko, Maďarsko, Polsko, Slovinsko, Kypr). V témže roce se Evropská unie rozhodla, že zahájí od 30. března 1998 vstupní proces s jedenácti kandidáty a se šesticí z nich, včetně České republiky, povede již od dubna 1998 vstupní rozhovory. Ostatní státy se měly zatím připravovat. Do čela českého vyjednávacího týmu byl jmenován náměstek ministra zahraničních věcí Pavel Telička. Hlavním vyjednavatelem na straně EU se pro Českou republiku stal Michael Leigh, kterého v roce 2000 vystřídal Rutger Wissels.

Podle předpokladů Evropské unie byly vstupní rozhovory Evropské komise s první vlnou uchazečů o členství v EU oficiálně zahájeny 31. března 1998. Česká vláda projednala a předala Evropské komisi Národní program přípravy ČR na členství v EU zpracovaný jednotlivými resorty, který zachycuje hlavní úkoly vyplývající z přijetí *acquis communautaire* EU, tzv. *sreening*. (parafráze Euroskop 2006-2007a)

Screening představuje hlavní část přístupových jednání. Jedná se o analytické srovnávání legislativy kandidátských zemí s evropským právem. V dubnu začala první fáze jednání *screening*, tj. porovnávání *acquis communautaire* s právem kandidátské země. Pro lepší orientaci v tak obsáhlé problematice bylo *acquis* rozděleno do 31 kapitol. V praxi to vypadalo následovně: odborníci Komise zástupcům kandidátských zemí vysvětlili danou oblast *acquis* a poté na základě dvoustranných rozhovorů zjišťovali, v jakém stádiu se legislativa země ucházející se o členství nachází. (parafráze Evropská komise 2008)

Již v září 1998 předala Česká republika orgánům Evropské unie první poziční dokumenty k několika kapitolám (Věda a výzkum; Telekomunikace a informační technologie; Školství, odborné vzdělávání, mládež; Kultura a audiovizuální; Průmyslová politika; Malé a střední podniky; Společná zahraniční a bezpečnostní politika). V říjnu téhož roku pak proběhlo první kolo jednání mezi Českou republikou a Evropskou unií o podmínkách vstupu České republiky do EU. (parafráze Euroskop 2006-2007a)

K jednotlivým kapitolám vypracovala česká strana poziční dokument, který obsahoval stanovisko České republiky k dané oblasti. Screening byl ukončen v červenci 1999. Do konce roku 1999 ještě proběhlo dodatečné jednání o kapitolách zemědělství a regionální politika. Současně do počátku ledna 2000 probíhal dodatečný screening k evropské legislativě, která byla v EU přijata po bilaterálním screeningu jednotlivých kapitol do konce roku 1999.

Principy a podmínky, které musely splnit všechny kandidátské země, aby mohly vstoupit do EU, byly definovány v dokumentu Agenda 2000. Tento dokument, který se kromě finančních otázek a problematiky rozpočtu na léta 2000- 2006 zabýval také problematikou rozšíření, předložil předseda Evropské komise Jacques Santer.

Součástí Agendy 2000 byly také posudky Komise k jednotlivým žádostem o členství. Českou republiku ohodnotila Evropská komise následovně:

ČR má charakteristické rysy demokracie, se stabilními institucemi, které zajišťují dodržování zákonů a lidských práv a respekt a ochranu menšin.

ČR může být považována za fungující tržní ekonomiku, která by měla být schopna se ve střednědobém horizontu vypořádat s konkurenčními tlaky a tržními silami v rámci Unie.

ČR by měla být schopna ve střednědobém výhledu plně aplikovat *acquis* týkající se jednotného vnitřního trhu za předpokladu, že bude pokračovat ve svém úsilí o jeho transpozici a že zintenzivní práce na jeho implementaci. (EurActiv 1999a)

Komise současně zdůraznila nutnost vypořádání se s *acquis* především v oblastech zemědělství, životního prostředí a energetiky. Upozornila také na nezbytnost zásadní

reformy veřejné správy, pokud chce Česká republika mít struktury, které budou plně aplikovat a vynucovat *acquis*. (EurActiv 1999a)

2.3 Jednání o přistoupení ČR k EU

Přístupové rozhovory představují zvláštní typ jednání, neboť jejich předmětem není dohoda s vnějším partnerem, ale stanovení přesných podmínek, za jakých se bude nynější kandidátská země chovat jako členský stát. Každá země ucházející se o členství může požádat o časový odklad v implementaci *acquis* – o tzv. přechodná období. Prostor pro jejich vyjednávání je ale velmi omezen.

Na konci roku 1998 předala Česká republika orgánům Evropské unie poziční dokumenty týkající se kapitol: Právo obchodních společností, Statistika a Rybolov, na počátku roku 1999 to pak byly dokumenty týkající se volného pohybu zboží, vnějších vztahů, celní unie, soutěžní politiky a ochrany spotřebitele. V květnu téhož roku předala Česká republika další poziční dokumenty, tentokrát týkající se sociální politiky a zaměstnanosti, hospodářské a měnové unie a dopravní politiky. Během roku 1999 se Česká republika vyjádřila i k dalším tématům: Energetika, Životní prostředí, Volný pohyb služeb, Volný pohyb kapitálu a Daně. (EurActiv 1999a)

Od roku 2000 se příprava ČR na členství v Evropské unii výrazně zlepšila. Úsilí České republiky ocenil i komisař Günter Verheugen před zahraničním výborem Evropského parlamentu. Kritika se týkala nedostatečné reformy soudnictví a státní správy.

Jedním z problémů České republiky v této fázi jednání byla otázka jaderné elektrárny Temelín, na kterou upozornilo Rakousko.

V prosinci roku 2000 se konal Summit EU v Nice, kde se mimo jiné projednávala institucionální reforma pro rozšíření Evropské unie. Pro Českou republiku z tohoto jednání vyplynulo, že po svém vstupu bude mít v EU a v Radě EU 12 rozhodovacích hlasů. (Euroskop 2006-2007b)

Jako další období ve vývoji přibližování ČR k EU můžeme označit dobu od počátku roku 2001 do doby, kdy proběhlo jednání v Kodani.

Během předsednictví Švédska v EU v červnu roku 2001 Česká republika uzavřela dokonce šest kapitol. Přitom v předešlém období, kdy předsedala EU Francie, Česká republika neuzavřela ani jednu z kapitol.

V říjnu 2001 došlo dokonce k uzavření tolik diskutované kapitoly Volný pohyb osob, potom co Česká republika přistoupila na požadavek Evropské unie na omezení volného pohybu osob na dobu až 7 let. V následujících jednáních byly uzavřeny i kapitoly Finanční kontrola a Daně a byla dohodnuta související přechodná období.

V tomto pro Českou republiku v podstatě úspěšném období se premiér ČR Miloš Zeman dohodl se svým rakouským protějškem o zakotvení závazků z právě dosažené dohody o Temelínu do protokolu ke smlouvě o přistoupení ČR k EU. Samozřejmě, že k tomuto kroku byl nutný souhlas i ostatních členských států.

V následujících měsících uzavřela Česká republika ještě kapitoly Regionální politika a koordinace strukturálních instrumentů a Soutěžní politika. (parafráze Euroskop 2006-2007c)

Proces složitých předvstupních vyjednávání byl ze strany České republiky a dalších 9 kandidátských států na jedné a EU na straně druhé úspěšně zakončen na zasedání Evropské rady ve dnech 12. - 13. prosince 2002 v Kodani. Byly uzavřeny všechny vyjednávací kapitoly včetně přechodných období zajišťujících přistupujícím státům nutné přechodné uspořádání všech záležitostí tak, aby byly schopny se úspěšně vyrovnat se všemi závazky vyplývajících z členství v EU. Evropská rada rozhodla v souladu se stanoviskem Komise vyjádřeném ve zprávě z října 2002 o přijetí 10 nových členských států k 1. květnu 2004.

Kodaňský summit zároveň schválil rozpočtové a finanční otázky související s rozšířením. Přijal rozpis finančních příjmů a odvodů přistupujících států do roku 2006 včetně rozpočtových kompenzací a vyřešil dlouho diskutovanou otázku postupného zavádění přímých plateb zemědělcům. (Evropská komise 2008)

Navzdory deklarovanému ukončení rozhovorů probíhala jednání ještě do února 2003. Z pohledu České republiky však k zásadnějším změnám nedošlo.

Po ukončení předvstupních rozhovorů se 18. února 2003 Poslanecká sněmovna připojila k Senátu a schválila zákon o volbách do Evropského parlamentu. Do doby, než si občané své zástupce zvolili v červnu 2004, zastupovalo ČR v Evropském parlamentu 24 pozorovatelů z řad poslanců a senátorů.

16. dubna 2003 v Aténách podepsali Smlouvu o přistoupení České republiky k Evropské unii za Českou republiku prezident Václav Klaus a premiér Vladimír Špidla.

Ve dnech 13. – 14. června 2003 proběhlo Referendum o vstupu ČR DO evropské unie. Hlasovat přišlo 55,21 % oprávněných voličů. Pro vstup do EU se vyslovilo 77,33 % občanů a proti 22,67 %. (Euroskop 2006-2007d)

10. července 2003 oficiálně ukončil svou činnost Evropský konvent a 18. července 2003 byl předsedou konventu Valéry Giscard d'Estaingem předán představitelům italského předsednictví v Římě Návrh Smlouvy zakládající ústavu pro Evropu.

3. listopadu 2003 uložila Česká republika u vlády právě předsedajícího státu – Itálie – ratifikační listiny ke Smlouvě o přistoupení deseti nových zemí k EU.

Ke zveřejnění závěrečné zprávy – Monitorovací zpráva pro Českou republiku o přípravě na členství v EU- došlo 5. listopadu 2003. (Euroskop 2006-2007d)

A konečně 1. května 2004 se Česká republika spolu s dalšími devíti státy stala členskou zemí Evropské unie. Unie se tak rozrostla na 25 států Evropy (tj. cca 460 milionů obyvatel).

Prvním velvyslancem ČR po vstupu do EU, stálým představitelem České republiky při Evropské unii, se stal Pavel Kohout.

Ve dnech 11. -12. června 2004 proběhly v České republice první volby do Evropského parlamentu, kdy bylo zvoleno 24 poslanců. (Euroskop 2006-2007d)

Prošli jsme společně dlouhou a strastiplnou cestou, která vedla k úspěšnému začlenění České republiky do Evropské unie. Česká republika se snažila vyjednávat. V různých oblastech se snažila získat více výhod a jednání byla komplikovaná a nekonečná. Naopak některá jednání proběhla rychle a hladce, například jednání týkající se rybolovu. Toto odvětví je sice nesmírně důležité pro většinu přímořských států, ale pro Českou republiku nemá téměř žádnou důležitost. Podívejme se tedy na výsledky těchto jednání.

2.4 Výsledky přístupových jednání

Během vyjednávání ČR o vstupu do EU byly dohodnuty zhruba dvě desítky přechodných období.

Pro obhajobu pozic ČR byl vládou schválen tzv. mandát pro vyjednávání. Tento dokument, který byl následně několikrát vládou aktualizován, stanovil mantinely, ve kterých se česká delegace pro jednání o dohodě o přistoupení ČR k EU pohybovala. V případech, kdy projednávané otázky překračovaly stanovený mandát a nebo byly politicky citlivé, byl vládě předložen ke schválení speciální materiál zabývající se příslušnou problematikou. Všechny úpravy mandátu se týkaly pouze jeho zpřesnění.

Česká republika celkově vyjednala zhruba dvě desítky přechodných období. Ale i Evropská unie ve vztahu k České republice (a ostatním kandidátským zemím s výjimkou ostrovních) vyjednala přechodná období, a sice v kapitole Volný pohyb osob pro pohyb pracovních sil a v kapitole Doprava pro kabotáž. V obou případech však pozice EU umožňuje ČR vést bilaterální jednání s jednotlivými členskými zeměmi o plné aplikaci „acquis“ od data vstupu do EU. V případě pohybu pracovníků již ČR dosáhla s pěti členskými státy EU příslib plné liberalizace (Velká Británie, Nizozemsko, Irsko, Švédsko a Dánsko). U zemí, které budou aplikovat přechodné období, bude pokračovat systém množstevních kvót na pracovní povolení, tj. pracovní trh nebude uzavřen. Daná přechodná období proto nesnižují kvalitu plnohodnotného členství ČR v EU, které bude zajištěno např. rovnocenným zastoupením ČR v orgánech EU (zastoupení v Radě ministrů, Evropském parlamentu, komisař atd.). (Euroskop 2006-2007e)

2.4.1 Smlouva o přistoupení

Ukončení předvstupních jednání umožnilo vypracování konečné verze Smlouvy o přistoupení. Na začátku roku 2003 byla předložena Komisi k připomínkám a následně postoupena ke schválení Evropskému parlamentu. Ten ji musel dle smluvního rámce EU schválit absolutní většinou svých členů. Hlasování proběhlo 9. dubna 2003 a otevřelo cestu pro schválení přístupové smlouvy Radou pro všeobecné záležitosti, která tak učinila jednomyslně 14. dubna.

Smlouva o přistoupení se všemi svými přílohami obsahuje celkem cca 5 000 stran. Její základní částí je relativně krátká vlastní Smlouva o přistoupení 10 zemí k Evropské unii, která odkazuje na nepříliš rozsáhlý Akt o přistoupení jako na nedílnou součást smlouvy. Akt o přistoupení stanoví podmínky pouze v základním rámci. Detailní úprava je pak obsažena v 17 již ve většině případů značně rozsáhlých přílohách k Aktu o přistoupení (Annexes) a dodatcích k nim (Appendices) a dále v 9 protokolech, na něž se Akt o přistoupení rovněž odvolává. (Euroskop 2006-2007f)

2.4.2 Vyjednaná přechodná období požadovaná ČR

Vyjednaná přechodná období se týkala několika různých kapitol. V rámci kapitoly Volného pohybu kapitálu se jedná o omezení v oblasti nabývání zemědělské půdy či nemovitostí určených k vedlejšímu bydlení pro cizozemce z ostatních zemí EU. Ústupku pro Českou republiku, například v zemědělství, byl dán ČR čas na to, aby harmonizovala své parametry s podmínkami platnými v EU například v oblasti hygienických předpisů. Některé ústupky a výjimky vyjednala ČR i na poli daňové problematiky. Takto bychom mohly pokračovat dále a dále, celkově byly vyjednány desítky přechodných období. Avšak já se nyní zaměřím v následující kapitole na přechodné období týkající se volného pohybu osob. (parafráze Euroskop 2006-2007g)

3 SITUACE V EU A V KANDIDÁTSKÝCH ZEMÍCH PŘED JEJICH VSTUPEM V ROCE 2004

Rozšíření Evropské unie o deset nových členů v roce 2004 samozřejmě mělo vliv na obě skupiny zemí.

Podívejme se tedy na to, jaká byla situace na trhu práce v kandidátských zemích (České republice) a v Evropské unii před vstupem těchto zemí.

Z hlediska rozdělení pracovní síly dle sektorů se Česká republika blížila stávající EU mnohem více, než činil průměr kandidátských zemí. Procentuální podíl pracovníků zaměstnaných v sektoru zemědělství byl nízký (5 %) shodný se stávajícím stavem v EU. Diference se vyskytovaly ve zbývajících dvou základních sektorech, tedy v průmyslu (ČR 40 %, EU 29 %) a ve službách (ČR 55 %, EU 66 %). Rovněž při srovnání rozdělení pracovní síly podle druhu pracovního poměru se Česká republika odlišovala od průměru kandidátských zemí a naopak se ztotožňovala s hodnotami v EU. Podíl zaměstnanců činil v ČR 84 %, v EU 83 %, podíl osob samostatně výdělečně činných v ČR 10 %, v EU 11 %, podíl osob samostatně výdělečně činných se zaměstnanci v ČR 5 %, v EU 5 %. (Slaný 2004: 132)

Poněkud překvapivé byly informace o uplatnění žen. V kandidátských zemích byla nejen větší míra zaměstnanosti žen 46 % (ČR 44 %) oproti EU 42 %, ale i větší podíl žen zde pracoval v manažerských funkcích. S tím souvisí i skutečnost, že v kandidátských zemích měl 29 % pracovníků za přímého nadřízeného ženu, zatímco v EU 25 %. Údajem, ze kterého lze usuzovat na vyšší míru pracovní diskriminace žen v zemích EU je relace zastoupení mužů a žen v nižší příjmové skupině. Tato relace je pro ženy v zemích EU méně příznivá, než pro ženy v kandidátských zemích. (Slaný 2004: 132)

V této souvislosti byly sledovány i pracovní podmínky a zaměstnanecké výhody v kandidátských zemích a v EU. Značné rozdíly mezi a EU (31 %) a kandidátskými

zeměmi (12 %) se projevily ve využívání počítačů při práci (ČR 18 %). (Slaný 2004: 132)

Od roku 1999 připravovala každoročně i Česká republika Národní akční plán zaměstnanosti (NAPZ), jenž je v gesci Ministerstva práce a sociálních věcí. Plán je zpracován v intencích směrnic – „guidelines“ Evropské strategie zaměstnanosti přijaté v roce 1997. Směrnice byly rozvrženy do čtyř oblastí:

- I. zaměstnanost;
- II. podnikání;
- III. adaptabilita;
- IV. rovné příležitosti.

Pro nás jsou důležité NAPZ z let 2002 a 2003, které rozpracovávají obecné směrnice přijaté v roce 1999 na aktuální problémy českého trhu práce. (Winkler, Žižlavský 2004: 124-125)

Jako hlavní problémy trhu práce byly v těchto letech charakterizovány: velký rozsah dlouhodobé nezaměstnanosti a nezaměstnanosti mladých lidí a vedle toho regionální disparity ve vývoji trhu práce v České republice, dále je to malá nabídka volných pracovních míst, zejména v regionech nejvíce zasažených důsledky restrukturalizace a útlumů, kvalifikační nesoulad mezi nabídkou uvolňované pracovní síly a poptávkou po ní, demotivující nastavení systému sociálních dávek a konečně nedostatečné kapacity úřadů práce pro řešení stávajícího rozměru a kvality zaměstnanosti. (Winkler, Žižlavský 2004: 124-125)

Česká republika se na členství usilovně připravovala několik let. Abychom dokázali maximálně využít příležitostí, které s sebou členství přineslo, bylo třeba převzít i základní principy politik EU a využít přitom zkušeností jednotlivých členských států s jejich prováděním.

Základním dokumentem pokud jde o přípravu ČR na zapojení do Evropské strategie zaměstnanosti bylo Společné zhodnocení politiky zaměstnanosti. Tento dokument, který podepsal v květnu 2000 PhDr. Vladimír Špidla společně s komisařkou EU pro

zaměstnanost a sociální věci Annou Diamantopulovou, identifikoval klíčové priority politiky zaměstnanosti ČR před vstupem do EU. (Ministerstvo práce a sociálních věcí 2003: 5)

3.1 Souvislosti vývoje na trhu práce z hlediska vstupu ČR do EU

Česká republika patřila spolu se Slovinskem mezi ekonomicky nejvyspělejší kandidátské země. Období ekonomické transformace neznamenovalo pro ČR žádné hluboké sociální dopady na obyvatelstvo tak, jak tomu bylo v jiných kandidátských státech. Snížení životní úrovně v ČR proběhlo při zachovávání sociálního smíru a celkového společenského konsensu.

V oblasti trhu práce a zaměstnanosti lze pozorovat významné posuny a změny. Míra ekonomické aktivity obyvatelstva v ČR mírným tempem postupně klesá, ale stále ještě podstatně převyšuje stejný ukazatel v členských i kandidátských zemích EU a je tak zdrojem vyšší ekonomické úrovně. Co se týče struktury zaměstnanosti, vývoj v ČR odrážel podobné trendy, jaké se prosazovaly ve vyspělých zemích. Za hlavní komparativní výhodu ČR je považována kvalifikovaná a vzdělaná pracovní síla. (Kotýnková, Němec 2003: 109-110)

3.2 Co přinesl rok 2004. Očekávání a obavy.

1. května 2004 přijala Evropská unie 10 nových členů. 75 milionů občanů bývalého východního bloku spolu s Maltou a Kyprem se stalo součástí zóny volného pohybu osob.

Pro mnohé občany EU-15 splývá migrace z nových členských států s pojmem imigrace obecně. V roce 2000 provedla Evropská komise průzkum v rámci Eurobarometru, který ukázal, že 45 % občanů EU je přesvědčeno, že na území EU žije příliš mnoho cizinců. Tento názor sdílelo především Německo (52 %) a Rakousko (50 %) jako dvě hlavní cílové země. Na druhé straně právo volného

pohybu osob bylo považováno za největší přednost členství v EU pro nové členské státy, a to především u občanů ve věku od 18 do 24 let.

Studie Evropské nadace pro zlepšování životních a pracovních podmínek z roku 2004 ukázala, že pravděpodobnost očekávané migrace 10 nových členských států v příštích pěti letech činí okolo 1 % občanů těchto států.

4 JEDNÁNÍ O KAPITOLE VOLNÝ POHYB OSOB

Abych mohla tuto problematiku zpracovat, pokoušela jsem se několikrát kontaktovat Ministerstvo práce a sociálních věcí, poradit se a získat potřebné informace. Stále jsem pátrala po tom, jak probíhala vyjednávání České republiky a členských států Evropské unie. Předpokládala jsem, že těchto jednání se účastnilo i Ministerstvo práce a sociálních věcí, zejména tedy při řešení stěžejní otázky přístupu českých pracovníků na pracovní trhy států Evropské unie. Zpočátku byly mé snahy neúspěšné, ale nakonec jsem se dovolala na oddělení, kde jsem nebyla odbyta, ale naopak jsem se dozvěděla velmi zajímavou a překvapivou informaci. Bylo mi sděleno, že Ministerstvo práce a sociálních věcí se údajně vyjednávání o volném pohybu osob tedy volném přístupu českých pracovníků na pracovní trh Evropské unie vůbec neúčastnilo, protože již dříve bylo známo, že v této oblasti neuspějí a proto jedinou snahou byla tendence vyjednávacího týmu Ministerstva zahraničních věcí získat výměnou za přijetí přechodného období v oblasti volného pohybu osob ústupek v jiné oblasti.

Ministerstvo práce a sociálních věcí také vyjádřilo obavu z toho, že by řada kvalifikovaných pracovníků, kterých je v České republice v některých oborech také nedostatek, odešla do zahraničí za lepším výdělkem v případě, že by byl pracovní trh Evropské unie zcela zpřístupněn. Z tohoto důvodu proti přechodnému období pro volný pohyb osob nic nenamítaly státy jako Litva, Lotyšsko a Estonsko, které se taky obávaly odlivu kvalifikované pracovní síly.

Pojďme se tedy podívat na to, jak se Ministerstvo práce a sociálních věcí vyjádřilo k této problematice oficiálně.

Česká republika po dlouhých a složitých jednáních o podmínkách přistoupení do EU nakonec souhlasila s přechodným obdobím pro volný pohyb českých pracovníků do zemí EU. Úprava přechodných období je obsažena v Příloze č. V Aktu o podmínkách přistoupení České republiky, Estonské republiky, Kyprské republiky, Lotyšské republiky, Litevské republiky, Maďarské republiky, Republiky Malta, Polské

republiky, Republiky Slovinsko a Slovenské republiky a o úpravách smluv, na nichž je založena EU. (Ministerstvo práce a sociálních věcí 2007)

4.1 Průběh jednání

Kapitola Volný pohyb osob se netýká jen volného pohybu pracovníků, ale obsahuje několik dalších oblastí: svobodu podnikání, vzájemné uznávání kvalifikací, právo trvalého pobytu, úpravu evropského občanství a vízových záležitostí, koordinaci systému sociálního zabezpečení atd. Česká republika odevzdala poziční dokument ke kapitole Volný pohyb osob na konci roku 1999. V tomto dokumentu žádala o jedno přechodné období (tj. odložení plné aplikace communautaire) pro nabývání nemovitého majetku představujícího tzv. vedlejší bydlení pro občany EU pracující v ČR, kteří nemají trvalý pobyt na našem území. V květnu na výzvu Evropské unii Česká republika od tohoto požadavku ustoupila.

11. dubna navrhla Komise všeobecné pětileté přechodné období, během něhož by členské státy mohly pokračovat ve svých národních režimech v oblasti volného pohybu pracovních sil. Po uplynutí tohoto období by si tento režim mohly zachovat maximálně po dobu dalších dvou let.

Dne 30. května 2001 po mnoha jednáních expertů a členů ministerstev zahraničních věcí a také po vyjasnění vzájemných pozic v tzv. Dodatečných informacích, jimiž Česká republika oficiálně odpovídá na dotazy EU, byla přijata druhá Společná pozice zemí EU, kde se už objevila žádost EU o zavedení přechodného období pro volný pohyb pracovníků, jenž by platilo pro kandidátské státy. (Meduna: 2-3) Jednalo se o možnost omezení přístupu pracovních sil z kandidátských zemí právě až na sedm let.

Hlavními iniciátory tohoto přechodného období byly Spolková republika Německo a Rakouská republika, neboť očekávaly masivní příliv levných pracovních sil z kandidátských zemí po jejich přistoupení k Evropské unii.

Byly tyto návrhy opatření vůči nově přistupujícím státům příliš přísné? Pokud bychom se podívaly na to, jaká opatření byla zavedena vůči Řecku, Španělsku a Portugalsku, zjistíme, že současná pravidla jsou mnohem pružnější. Česká republika může být omezena nejdéle sedm let po svém vstupu do Evropské unie a každý členský stát se může samostatně rozhodnout, jestli bude přechodné období aplikovat nebo pracovní trh plně zpřístupní nově příchozím členům.

Přesto Česká republika vůči tomuto návrhu vyjádřila nesouhlas a díky tomu nemohla být tato kapitola ještě uzavřena. Samozřejmě, že si byl vyjednávací tým Ministerstva zahraničí v čele s Pavlem Teličkou vědom toho, že nemohou dosáhnout zpřístupnění pracovního trhu Evropské unie pro české pracovníky. Jejich snahy byly zaměřeny na ochranu českého pracovního trhu. Česká republika požadovala mít možnost zavést omezení vstupu na český pracovní trh nejen pro občany stávajících členských států, jak již bylo vyjednáno, ale chtěla získat tuto možnost i vůči občanům kandidátských států. To znamená omezit pracovníky z kandidátských zemí při vstupu na český pracovní trh podle takových pravidel, jaké navrhovala Evropská unie České republice při snaze zabezpečit svůj pracovní trh.

Unie s tímto jednoznačně nesouhlasila a nechtěla přijmout požadavky České republiky. Od června 2001 vyjednával český tým se všemi členskými státy o jejich budoucím přístupu ke svobodě pohybu českých pracovníků. Některé ze zemí se vyjádřily jasně hned na počátku, jiné své záměry odhalily až mnohem později.

Nakonec byl vyjednávací tým České republiky v těchto jednáních úspěšný a Evropská unie vyšla České republice vstříc. V říjnu roku 2001 byly schváleny nové podmínky pro kapitolu Volný pohyb pracovních sil. Česká republika podle těchto pravidel získala možnost bránit svůj pracovní trh před pracovníky jak z dosavadních, tak z nových členských států unie. Znamená to, že se povedlo České republice vyjednat v této oblasti lepší podmínky než Maďarsku, Slovensku a Lotyšsku, které již dříve souhlasily s uzavřením této kapitoly. Ovšem nic toto nezměnilo na přechodném omezení unie vůči českým pracovníkům. Kapitola Volný pohyb osob byla Českou republikou předběžně uzavřena 26. října 2001.

4.2 Odchylyky od principu volného pohybu ve Smlouvě o přistoupení

Základní práva vztahující se k občanství EU jsou obsažena v části dvě Smlouvy o Evropském společenství (Článek 7-22). Zahrnují právo svobodně cestovat, pracovat a žít v jiném členském státě, právo volit a být volen v obecních volbách místě pobytu a právo na diplomatickou a konzulární ochranu. Od 1. května 2004 se tato práva vztahují na všechny občany 25 států EU.

Kromě toho Články 39 a 43 téže Smlouvy zajišťují těmto občanům také právo volného pohybu pracovních sil a osob samostatně výdělečně činných. Toto právo vylučuje diskriminaci a zahrnuje jak možnost pracovat, tak i žít v jiném členském státě. (Karlova univerzita 2004: 1-8)

Avšak zde občané nově příchozích států naráží na omezení v podobě tzv. přechodného období. Někdo z nás může zavedení přechodných omezení volného pohybu pracovních sil chápat jako vážné překážky dodržování principu volného pohybu a omezení sociálních práv zaručovaných v rámci evropského systému koordinace. Dalším problémem je vzájemné uznávání kvalifikací.

Rozšíření práva volného pohybu na dalších 75 miliónů nových občanů bylo neobyčejně citlivým, ale také oblíbeným tématem mnoha diskusí během přístupových jednání. Rovnováha mezi tlakem některých nových členských států a obavami z negativních důsledků pro pracovní trh stávající EU-15 byla nalezena ve flexibilním přechodném řešení v průběhu sedmiletého období, označeného jako 2+3+2, které navrhla Evropská komise a které bylo zahrnuto do Smlouvy o přistoupení. Toto řešení se týká nových členských států (bez Malty a Kypru). (Karlova univerzita 2004: 1-8)

4.2.1 Právo volného pohybu pracovníků a služeb ve vztahu k ČR

ČR se týkají pravidla jednotného vnitřního evropského trhu, tj. volný pohyb kapitálu, zboží a služeb. Po přechodné období však přístupové protokoly odkazují volný

pohyb osob, tím i poskytování služeb v jiném členském státě, na bilaterální jednání mezi vládami členských zemí.¹

Ustanovení v oblasti volného pohybu českých pracovníků. Mezi ČR a ostatními členskými státy EU bude volný pohyb osob omezen podmínkami přechodných ustanovení. Členské státy budou ve vztahu k volnému pohybu českých pracovníků v rámci EU uplatňovat po dobu 2 let od přistoupení dvoustranné národní dohody. Těmito dohodami se bude přístup českých občanů (pracovníků) na evropské trhy práce regulovat. Každý stát EU však může zvážit, zda vůči českým občanům použije pravidla přechodných ustanovení. (Baštýř 2005: 75)

Hlavními zastánci přechodného období pro omezení volného pohybu byly Rakousko a Německo. Svůj postoj zdůvodnily rozdílnou výkonností ekonomik a podstatně nižší mzdovou hladinou u nás. Měly obavy z toho, že by došlo k vážnému narušení trhu práce především v příhraničních lokalitách.

Členské státy EU, které se rozhodly neuplatňovat vůči České republice přechodná opatření, která omezují právo volného pohybu (Velká Británie, Švédsko, Irsko), mají po dobu 7 let (od přistoupení ČR k EU) možnost požádat Evropskou komisi o úplné nebo částečné pozastavení tohoto rozhodnutí.

4.2.2 Ochrana českého trhu práce

Přistoupením k EU se český trh práce stává součástí evropského trhu práce. Proces jeho začleňování bude v přechodném období záviset na rozsahu volného pohybu osob sjednaného při bilaterálních jednáních v rámci Společenství. A také na spolupráci českých služeb zaměstnanosti s Evropskou komisí a s ostatními členskými státy. (Baštýř 2005: 88-89)

¹ Omezení způsobená přechodným obdobím pro volný pohyb pracovních sil se nevztahují na poskytování služeb, které nebude od okamžiku vstupu ČR do EU nijak omezováno, s výjimkou několika explicitně vyjmenovaných druhů služeb ve vztahu pouze k Rakousku a Německu (jedná se o služby ve stavebnictví, včetně příbuzných oborů, úklidových průmyslových službách a malířství interiéru pro Německo a stavebnictví, včetně příbuzných oborů, zahradnických službách, úklidových průmyslových službách, sociální práci a bezpečnostních službách pro Rakousko). (Evropská unie 2003)

4.3 Přechodné období

Nyní si přesně vysvětleme, co toto sedmileté přechodné období znamená. Přechodná období jsou rozfázována do tří etap. Velmi dobře je přechodné období vysvětleno v časopise Informace z Evropy, který připravuje Evropské dokumentační středisko.

V období 2004-2006 mohou členské státy regulovat přístup na své pracovní trhy prostřednictvím svých národních opatření nebo opatření vyplývajících z dvoustranných dohod. Tato národní opatření však nesmí v žádném případě být přísnější než ta, která platila v den podpisu Smlouvy o přistoupení. Kromě toho jsou členské státy vázány principem preference, podle kterého mají občané EU přednost při vstupu na pracovní trh před občany třetích zemí.

V období 2006-2009 - Před koncem prvního dvouletého období zpracuje Evropská komise zprávu, na jejímž základě Rada EU zhodnotí průběh přechodných opatření. Ty státy, které budou chtít i nadále uplatňovat národní opatření, budou tak moci učinit poté, co na tuto skutečnost upozorní Evropskou komisi. Pokud tak neučiní, začne automaticky platit v plném rozsahu princip volného pohybu pracovních sil. V průběhu tohoto tříletého období bude moci kterýkoli členský stát uplatňující národní omezení od těchto omezení kdykoli odstoupit.

Období 2009-2011 . Do roku 2009 by v zásadě měla všechna národní opatření omezující přístup na pracovní trh přestat platit. Přesto mají členské státy možnost pokračovat v jejich uplatňování v případě, že by byl vážně ohrožen jejich pracovní trh. Kromě toho mohou členské státy v průběhu celého sedmiletého období uplatnit ochranou klauzuli obsaženou v odstavci 7, v případě ohrožení pracovního trhu. V tomto případě však bude nutno vyžádat si souhlas Evropské komise.

Na základě odstavce 13 výše uvedených Příloh mohou Německo a Rakousko navíc uplatnit vlastní opatření omezující poskytování některých služeb. Od roku 2011 nebude smět být volný pohyb osob nikterak omezen. (Karlova univerzita 2004: 1-8)

4.3.1 Jednotlivé země EU a jejich stanoviska

4.3.1.1 Státy, které neuplatňují žádná omezení

Některé ze zemí Evropské unie se rozhodly neuplatňovat vůči nově přistupujícím státům žádná opatření, nezavedly přechodné období, ale naopak plně zpřístupnily svůj trh práce. Mezi země, které od počátku podporují volný pohyb pracovníků patří:

Irská republika

Švédsko

Velká Británie

4.3.1.2 Státy, které zavedly přechodná opatření

Belgie i nadále uplatňuje svůj systém pracovních povolení typu A (pro pracovníky se stálým platem), typu B (pro pracovníky na dobu určitou) na dobu nejméně dvou let. **Nizozemsko** rovněž vyžaduje pracovní povolení, i když vláda upustila od zavedení systému kvót. **Ve Finsku** jsou pracovní povolení vydávána vzhledem k nabídce pracovních sil z vlastních řad. **Dánsko** uděluje pracovní povolení pouze na plný pracovní úvazek a pouze v případě, že občan některého z 8 nových členských států získá oficiální povolení k pobytu. **Francie** uplatňuje podobný systém jako Nizozemsko a uvažuje o otevření svého pracovního trhu některým specifickým odbornostem. Pracovní povolení nevyžaduje od studentů a výzkumných pracovníků.

Přísnější opatření uplatňuje **Itálie** a **Portugalsko**. Oba státy stanovily systémy kvót, které omezují vydávání pracovních povolení.

Rakousko a **Německo**, země, do kterých tradičně směřovala většina pracovních migrantů ze střední a východní Evropy, uplatňují i nadále svá omezení (systémy pracovních povolení) a ustanovení dvoustranných smluv uzavřených s jednotlivými členskými státy.

Španělsko hodlá uplatňovat ochranná opatření, která jsou však zatím ve fázi návrhů. **Lucembursko** a **Řecko** zatím své návrhy nezveřejnily.

4.3.1.3 Nové členské státy

Nové členské státy mohou omezit přístup na své pracovní trhy občanům EU-15 na bázi reciprocity. Státy vyňaté z tohoto ustanovení jsou Malta a Kypr. Z 8 nových členských států využilo této možnosti pouze Polsko a Maďarsko. Česká republika, Estonsko, Litva ani Slovensko neuplatňují žádná protiopatření. (Karlova univerzita 2004: 1-8)

4.3.2 Situace na evropských trzích práce po 1. 5. 2004

Přístup občanů ČR na trhy práce členských zemí EU není prozatím všude stejný. Ve Smlouvě o přistoupení ČR k EU je stanoveno přechodné období pro volný pohyb pracovních sil. U států, které se od 1. 5. 2004 rozhodly k regulaci přílivu pracovní síly z nových členských zemí, došlo k prvnímu přehodnocení tohoto stavu v termínu do 30. 4. 2006. (Euroskop 2006-2007h)

Pokud původní členské státy prokáží nadále hrozící nebezpečí pro stabilitu svého pracovního trhu ze strany občanů nových členských zemí, mohou omezující opatření prodloužit ještě jednou, maximálně až do roku 2011.

Po vstupu ČR do Unie nenastal masivní zájem občanů ČR o práci v zahraničí, nicméně některé země stále trvají na co nejdelším omezení pohybu pracovníků. Úmysl využít této možnosti až do roku 2011 jednoznačně vyjadřují Německo a Rakousko.

Pokud nějaký členský stát EU či EFTA (státy EHP a Švýcarsko) uplatňuje vůči ČR přechodné období pro volný pohyb pracovníků, neznamená to, že naši občané nesmějí v dané zemi pracovat. Ale k legálnímu výkonu zaměstnání v takovém státě potřebují pracovní povolení, o které musejí (zpravidla prostřednictvím svého zaměstnavatele) žádat na místním úřadu práce. Režim vystavování pracovních povolení se v jednotlivých státech liší.

V zemích, které uplatňují uvedené přechodné období platí: Jestliže občan ČR je zaměstnán na území takové země a byl mu umožněn přístup na její pracovní trh prostřednictvím pracovního povolení na dobu alespoň jednoho roku, má již uvolněn

přístup na daný pracovní trh. O zmíněnou výsadu občan přijde pouze tehdy, pokud trh práce této země dobrovolně opustí.

4.3.2.1 Nové členské státy

Dne 1. května 2004 se Evropská unie rozšířila o 10 nových zemí: Česká republika, Slovensko, Polsko, Maďarsko, Litva, Lotyšsko, Estonsko, Slovinsko, Kypr a Malta.

Uvedené státy mezi sebou nezavedly omezující opatření a čeští občané v ostatních nových zemích EU mohou bez obtíží hledat práci a nechat se zaměstnat.

Malou výjimkou je zde Malta, která také otevřela svůj pracovní trh, ale pro možnost evidence počtu zaměstnanců na svém území ponechává vydávání pracovních povolení, která jsou však vydávána automaticky. Žádá o ně zaměstnavatel. Je proto nejprve třeba zkontaktovat na Maltě budoucího zaměstnavatele. (Euroskop 2006-2007h)

4.3.2.2 Státy EU 15

Přístup na pracovní trh bez omezení umožnily následující 3 státy: Irsko, Velká Británie a Švédsko. V těchto státech tak ode dne vstupu ČR do EU nebylo třeba vyřizovat pracovní povolení. Pouze Velká Británie zavedla povinný režim registrace pracovníků z nových členských zemí, s nímž je spojen správní poplatek.

Ke dni **1. května 2006** došlo v zemích, které dosud využívaly omezení pro pohyb pracovní síly, k vyhodnocení situace a v některých případech též k uvolnění pracovního trhu. Přibyly tak čtyři další státy, které povolily občanům nových členských zemí pracovat na svém území bez jakýchkoli administrativních překážek. Jednalo se o **Finsko, Portugalsko, Řecko a Španělsko. Itálie** se od 27. července 2006 stala osmou zemí z původní EU 15, která přestala uplatňovat omezení pohybu pracovních sil. Tato osmička byla 1. května 2007 doplněna **Nizozemskem**.

K datu 1. listopadu 2007 také **Lucembursko** rozhodlo o otevření svého trhu práce pro občany nových členských států (z května 2004). Občané ČR již nebudou

vyřizovat pracovní povolení a povinná bude pouze registrace zaměstnanců pro účely sociálního pojištění.

Od listopadu 2007 je tedy možné volně pracovat v deseti z 15 původních členských zemí EU.

Pro vybrané nedostatkové profese na národních trzích práce je částečně uvolněn přístup k zaměstnání ve Francii a Belgii. (Euroskop 2006-2007h)

4.3.2.3 Bulharsko a Rumunsko

1. ledna 2007 vstoupily do Unie dva nové státy - Bulharsko a Rumunsko. Tyto státy otevřely svůj pracovní trh pro občany České republiky.

Občané obou nových zemí mají také volný přístup k práci v ČR. Pakliže by však tato věc činila potíže na českém trhu práce, může česká vláda přijmout odpovídající omezující opatření.

Pro vstup občanů Bulharska a Rumunska na pracovní trh zemí EU platí: Česká republika, Estonsko, Kypr, Litva, Lotyšsko, Polsko, Slovensko a také Finsko a Švédsko neuplatňují přechodné období. V těchto zemích není třeba pro pracovníky Bulharska a Rumunska pracovní povolení. (Euroskop 2006-2007h)

4.3.2.4 Přetrvávající přechodná období

V Německu, Dánsku, Rakousku, v zemích EHP a ve Švýcarsku musí nadále občan ČR, který chce na jejich území pracovat, žádat o pracovní povolení. Jak již bylo zmíněno, pro výkon většiny povolání v Belgii a Francii je pracovní povolení nutné také. Podmínky nejsou ve všech zemích stejné a odlišný je zpravidla i přístup k různým profesím.

Často je v těchto zemích zvýšená poptávka po určitých povoláních a tehdy je vyřízení pracovního povolení pouhou formalitou. Také platí, že při vyřizování pracovního povolení musejí mít občané ČR dle práva Společenství přednost před občany z nečlenských zemí. (Euroskop 2006-2007h)

4.3.2.5 Volný pohyb pracovníků ze států EU-8 v rámci členských států EU

V současnosti již jen Rakousko z původních členských států (EU-15) v plné míře omezuje vstup pracovníků ze zemí EU-8 na své pracovní trhy. Čtyři státy EU-15 otevřely svůj pracovní trh pro nedostatkové profese (Belgie, Dánsko, Francie a Německo). S účinností od 1.11.2007 zrušilo Německo test komunitární preference pro strojní a automobilové elektroinženýry ze zemí EU – 8 a Rumunska a Bulharska a dále pro absolventy německých vysokých škol. Od 1.11. 2007 nově zcela ustoupilo od přechodných opatření na volný pohyb pracovníků Lucembursko, ve vztahu k členským zemím, které do EU vstoupily 1.5. 2004. Ostatní státy EU-15 přechodná opatření neaplikují – a to buď již ode dne vstupu zemí EU-8 do EU, nebo od 1.5.2006, příp. od 1.5.2007. (Ministerstvo práce a sociálních věcí 2007)

5 PRACOVNÍ MOBILITA

Mobilitu pracovníků můžeme chápat dvojím způsobem. Pracovní mobilita se týká frekvence, s níž zaměstnanci mění svá zaměstnání a geografická mobilita je spojena s pohybem pracovníků na území jednoho státu z jednoho regionu do druhého, nebo pohybu pracovníků z jedné země do druhé.

5.1 Je mobilita pracovníků důležitá?

Pracovní trh Evropské unie je velmi nesourodý, některé oblasti jsou postiženy vysokou nezaměstnaností, jiné regiony mají zase nedostatek kvalifikované pracovní síly v určitých oborech a sektorech. Evropská unie se stále snaží s nezaměstnaností bojovat, snaží se zajistit zvýšení počtu pracovních míst a zlepšit kvalitu pracovních příležitostí, proto je pro ni větší pracovní mobilita zásadně důležitá.

Zaměstnanci, kteří mají osobní zkušenosti s pracovní mobilitou, jsou většinou lépe schopni vyrovnat se se změnou. Změna zaměstnání může napomoci rozvíjení nových dovedností a znalostí, přispět k větší pracovní spokojenosti a zvýšit zaměstnatelnost pracovníka.

Geografická mobilita je sice méně častá, ovšem v souvislosti s globalizací bude v budoucnosti pravděpodobně docházet k jejímu nárůstu. Stěhování za prací může být užitečnou zkušeností jak po stránce odborné, tak po stránce osobní, ale realizace nebývá zcela jednoduchá. První úskalí představuje nalezení zaměstnání na neznámém trhu práce. Dále v zemi, do níž se pracovník přestěhoval, nemusí uznat jeho kvalifikaci a zkušenosti, nebo se po něm může vyžadovat určitá úroveň znalostí jazyka dané země. A v neposlední řadě jsou zde nezbytné administrativní, právní a individuální náklady spojené se stěhováním do zahraničí. Zásadním problémem současné Evropy tedy je, jak usnadnit geografickou mobilitu prostřednictvím zmírnění přetrvávajících překážek, ať již mají zákonnou, praktickou nebo sociální povahu. (Evropská komise 2006)

5.2 EURES = Evropská služba zaměstnanosti

EURES (European Employment Services) je Evropská služba zaměstnanosti, která představuje síť spolupracujících subjektů, jejímž cílem je usnadnit volný pohyb pracovníků v rámci Evropského hospodářského prostoru. Síť EURES podporuje geografickou a profesní mobilitu tím, že poskytuje informace, poradenství a pomoc evropským občanům, kteří chtějí pracovat v jiné zemi, a zaměstnavatelům, kteří chtějí provádět nábor zaměstnanců v zahraničí.

Síť EURES vznikla v roce 1993 a je výsledkem spolupráce Evropské Komise, veřejných služeb zaměstnanosti členských států Evropského hospodářského prostoru (zemí EU a Norska, Islandu a Lichtenštejnska) a dalších partnerských organizací. Do spolupráce v rámci sítě EURES je zapojeno také Švýcarsko. Síť EURES čerpá ze společných zdrojů členů EURES a partnerských organizací, díky čemuž může pracovníkům i zaměstnavatelům poskytovat vysoce kvalitní služby. (EURES 2008)

Síť udržuje veřejné služby zaměstnanosti všech členských států Evropského hospodářského prostoru s ostatními regionálními a vnitrostátními orgány, které se zabývají otázkami zaměstnanosti, například odborové organizace, organizace zaměstnavatelů a místní regionální úřady. Síť je koordinována Evropskou komisí.

V rámci EHP se nabízí značný počet pracovních příležitostí, které se týkají 25 členských států Evropské unie plus Norska, Islandu a Lichtenštejnska (Švýcarsko má v EU dvoustrannou dohodu o volném pohybu osob a je rovněž zapojeno v síti EURES). Pro zájemce o zaměstnání se tím nabízí možnost rozšířit si v krátké době kvalifikaci a zkušenosti a zlepšit si své dlouhodobé pracovní vyhlídky. Zaměstnavatelům nabízí EHP prostřednictvím služeb sítě EURES větší možnost výběru vhodných kandidátů. Tato rozsáhlá náborová základna je užitečná zejména v případě, kdy zaměstnavatelé požadují specifickou kvalifikaci, kterou jejich národní trhy práce nenabízejí.

EURES se tedy pokouší otevřít pracovní trh tím, že nabízí občanům ze všech 25 členských států Evropské unie a z Norska, Lichtenštejnska, Islandu a Švýcarska přístup k tisícům volných pracovních míst, poskytuje informace o životních a

pracovních podmínkách v jiné evropské zemi a zajišťuje odborné poradenství schopné zodpovědět všechny dotazy týkající se pracovní mobility.

EURES není jen portálem pracovní mobility. EURES zároveň disponuje sítí více než 700 poradců, kteří se každodenně snaží pomáhat uchazečům o zaměstnání i zaměstnavatelům po celé Evropě.

V příhraničních oblastech České republiky je tradičně velký zájem o dojíždění za prací do Rakouska či Německa. Takové přeshraniční dojíždění za prací je u nás velmi oblíbené a výhodné. I v této oblasti přeshraničních regionů hraje důležitou roli právě EURES. Slouží k poskytování informací o nejrůznějších problémech souvisejících s přeshraničním dojížděním za prací, s nimiž se mohou potýkat pracovníci i zaměstnavatelé, a napomáhá jejich vyřešení. (parafráze EURES 2008a)

5.2.1 EURES v přeshraničních regionech

Jak jsem již výše zmínila, v některých oblastech je oblíbené přeshraniční dojíždění za prací. Takové oblasti jsou označovány jako přeshraniční regiony a i zde hraje velkou úlohu síť EURES.

Podle EURES je v Evropské unii více než 600 000 lidí, kteří žijí v jedné zemi EU a pracují v jiné. Jsou denně konfrontováni s odlišnými národními zvyklostmi a právními systémy a setkává se s administrativními, právními nebo daňovými překážkami, které brání jejich mobilitě. Poradci EURES poskytují v těchto oblastech pomoc a poradenství ohledně práv a povinností pracovníků, kteří žijí v jedné zemi a pracují v jiné. (EURES 2008b)

V současné době EURES zahrnuje více než 20 přeshraničních partnerství, která geograficky pokrývají celou Evropu a zahrnují více než 13 zemí. S cílem uspokojit poptávku po informacích a koordinaci v souvislosti s mobilitou v hraničních regionech tato partnerství umožňují spolupráci veřejných služeb zaměstnanosti a služeb odborného vzdělávání, organizací zaměstnavatelů a odborových svazů, místních orgánů i jiných institucí zabývajících se problémy v oblasti zaměstnanosti a odborného vzdělávání. Přeshraniční partnerství EURES jsou cenným kontaktním

místem pro sociální partnery a správy zaměstnanosti, a to jak na regionální, tak i národní úrovni. Představují také významný prostředek pro sledování těchto přeshraničních oblastí zaměstnanosti, jež jsou klíčovým prvkem rozvoje opravdového evropského trhu práce. (EURES 2008b)

5.2.1.1 Přeshraniční partnerství Bayern-Tschechien (DE-CZ)

Jedním z přeshraničních partnerství je spolupráce mezi regiony Bavorsko a Čechy. Toto partnerství vzniklo v říjnu roku 2005 a představuje první příklad partnerství mezi novým a starým členským státem Evropské unie. Zúčastněnými regiony tohoto projektu partnerství EURES jsou Spolková republika Německo: Horní Francko, Horní Falcko, Dolní Bavorsko a Česká republika: Plzeňský a Karlovarský kraj.

Na tomto území (25 000 km²) žije přibližně 2,4 milionu obyvatel, z nichž je 1,2 výdělečně činných. Podle údajů z června 2006 dojíždělo denně do zaměstnání přes hranice 4 332 osob. Celkem 3 842 českých občanů se vydává za prací do Německa a naopak 490 německých občanů do Čech. Cílem tohoto partnerství je zvýšit mobilitu pracovní síly v příhraniční oblasti, odbourat stávající překážky bránící mobilitě a zpřístupnit pracovníkům důležité informace o životních a pracovních podmínkách. Touto cestou by mělo dojít k odstranění těch nevýhod pro obyvatele a ekonomiku, které jsou podmíněny existencí státních hranic. Aktivita partnerů se vztahují na poradenství a podporu zaměstnavatelů a zaměstnanců. (EURES 2008c)

6 MIGRACE OBČANŮ ČR ZA PRACÍ

Nyní bych se chtěla zaměřit na migrační potenciál českých občanů a pracovníků. Chtěla bych se pokusit dokázat, že obava z migrace českých pracovníků byla přehnaná. Čeští občané se málokdy stěhují za prací už v rámci republiky natož, aby se stěhovali do zahraničí.

Řekla bych, že jedním z problémů řady českých občanů, kteří by rádi vycestovali za prací do jiného státu EU, je nedostatečná jazyková a finanční vybavenost.

6.1 Migrace

Česká republika není zemí, z níž nebo do níž by se tradičně masově migrovalo. Ani v rámci státu není dosud mobilita velká, denní cesta za prací do Německa a Rakouska je otázkou spíše omezeného počtu lidí z pohraničních okresů. Hospodářská migrace má u nás tradičně nedobrý zvuk, řada lidí dodnes odsuzuje „odchod za lepším“ a odmítá u nás přijmout migranty za prací a lepšími životními podmínkami. Pravdou však je také to, že mladá generace se v těchto názorech začíná podstatněji odlišovat. (Zahradník 2003: 228-230)

6.2 Migrace českých občanů do zahraničí

Část populace ČR usiluje o migraci za prací do zahraničí a pokládá ji za možnou životní strategii. Dominantním motivem je dosáhnout vyššího reálného příjmového standardu (resp. celkové životní úrovně) v cizině, než jaký existuje v domácích poměrech. Významným motivem je získat pracovní (odborné) zkušenosti a zdokonalit se v jazykových znalostech. V nepříliš velké míře to bývají i osobní

důvody (partnerské a rodinné vztahy, světonázorové koncepce aj.) Zato zcela absentují faktory ohrožení života a zdraví (pro ozbrojená hnutí, terorismus), politický útlak, nesvoboda, populační přetlak. Souhrnně byl rozsah emigrace obyvatelstva ČR od roku 1993 do současnosti značně omezený. Trvalé vystěhování z ČR (převážně mimoekonomických osobních důvodů) kolísá ročně v rozmezí 3 až 7 tisíc osob. (Baštýř 2005: 91)

6.2.1 Realizovaná pracovní migrace českých občanů

Neznáme přesný počet českých občanů pracujících v zahraničí. Příležitostná zjišťování MPSV a MZV z posledních let hovoří asi o 20-30 tis. českých občanů zaměstnaných v cizině (údaje zachycují regulérně zaměstnané pracovníky). Pro odhad neregulérně zaměstnávaných českých občanů v cizině nejsou žádné solidní podklady.

MPSV počet českých občanů zaměstnaných v EU v roce 2000 odhaduje na 18. tis. Převážně pracovali v sektoru služeb (55 %), v průmyslu či stavebnictví (40 %), v zemědělství a lesnictví (5 %). Nejvýznamnější cílovou zemí je Německo, kde podle výše uvedeného odhadu pracovalo téměř 9 tis. českých občanů (zhruba polovina z celkového počtu), zhruba pětina byla zaměstnána v Rakousku (3 780 osob), více než desetina v Itálii (1 800 osob). V ostatních zemích mají Češi nízké zastoupení; pohybuje se pod hranicí 1000 osob. (Baštýř 2005: 93)

6.2.2 Potencionální faktory pracovní migrace v období přípravy a realizace vstupu ČR do EU:

- Úroveň, struktura a dlouhodobost (doba) nezaměstnanosti zatím **nevytváří v ČR velkou skupinu osob potenciálně migrujících za prací do EU** pro nemožnost získání pravidelného příjmu z legální výdělečné činnosti v mateřské zemi; zásadní změnu nelze očekávat ani ve střednědobém výhledu.
- Skutečností, která představuje potenciaální, podstatný a dlouhodobý motivační faktor pro pracovní migraci občanů ČR do zemí EU, je rozdíl nominální a reálné úrovně mezd (pracovních příjmů) mezi ČR a EU.

Po dobu existence řádově nižší hladiny spotřebitelských cen (cen soukromé spotřeby) v ČR není rozdíl v reálné kupní síle mezd (pracovních příjmů) natolik výrazný, aby vyvolal impuls k rozsáhlé migraci spojené s dlouhodobým nebo trvalým pobytem na území členských států Evropské unie. (Kotýnková, Němec 2003: 113)

6.2.3 Výzkum Rady vlády pro sociální a ekonomickou strategii

Podle výzkumu Rady vlády pro sociální a ekonomickou strategii se Česká republika nachází v pásmu silné motivace k přeshraniční dojíždě. Nejvíce se českému pracovníkovi vyplatí žít v České republice a dojíždět za zaměstnáním do Rakouska či Německa. Takto uvažuje řada obyvatel žijících v příhraničních oblastech.

Podle výše zmíněného zkoumání Rady vlády pro sociální a ekonomickou strategii však převážná část občanů ČR produktivního věku (jak v úhrnu populace, tak v pohraničí s Rakouskem) vylučuje pracovní nebo životní migraci do zahraničí, ale i nepominutelná část populace takovou životní alternativu nevylučuje.

O možné migraci z ČR uvažuje zhruba každý sedmý dotázaný (681 kladných odpovědí); současně se potvrzuje intuitivní předpoklad, že podíl občanů uvažujících o migraci za prací je v pohraničí vyšší (18,4%) vzhledem k teritoriální blízkosti, navázaným vztahům. (Vintrová et al. 2001: 147-166)

Přeměna volných nekonkrétních úvah o práci a životě v zahraničí ve skutečné kroky k emigraci je ovlivněna řadou okolností objektivního a subjektivního charakteru. Konkrétnější kroky k realizaci migračního záměru uskutečnil v současné době jen poměrně malý podíl dotázaných (98 osob, tj. 2,1 % jejich celkového počtu, respektive 14 % těch, kteří o migraci v různé úrovni konkrétnosti uvažují).

V pohraničí se pro možnost migrace do zahraničí za prací vyslovilo 10,3 % dotázaných a 1,3 % celkového vzorku podala žádost o povolení k pobytu a zaměstnání či má již zajištěné bydlení a pracovní místo. (Vintrová et al. 2001: 147-166)

Rozbor postojů obyvatelstva ČR k migraci za prací do ciziny poskytuje významné informace o možném vývoji. Při jejich interpretaci a využívání v hospodářské a sociální politice státu a dalších subjektů je nutno mít na zřeteli jejich omezení. Odrážejí znalosti, pozice a nálady respondentů v době průzkumu. K tomu přistupuje skutečnost, že dosud neexistuje dlouhodobější věcně a metodicky porovnatelné informace, které by umožňovaly sledovat korelace mezi sociálními a hospodářskými skutečnostmi a imigračními postoji obyvatelstva za delší období. (Vintrová et al. 2001: 147-166)

Přesto lze z těchto obecných trendů usoudit, že Češi-migranti zřejmě nebudou pro stávající členy EU výraznou hrozbou. Každých 10 % rozdílu v příjmech mezi zeměmi „vypudí“ z chudší země zhruba 0,08-0,16 % obyvatel do země bohatší (nižší z obou čísel je pravděpodobnější u nižších rozdílů). Za předpokladu 70 % našeho HDP na hlavu oproti průměru EU v roce 2005 nám vyjde, že z České republiky by mohlo do EU přesídlit cca 24 tisíc osob ročně. Budeme-li optimisticky očekávat pozitivní hospodářský a politický vývoj České republiky, skutečné číslo bude ještě nižší, neboť migrace je daleko více motivována očekáváním než momentálním stavem. Zároveň je třeba rozvinout kampaň připravující českou společnost na širší přijetí cizinců, než tomu bylo dosud.

Požadavek na přechodné období, avizovaný například Německem nebo Rakouskem, může České republice přinést i určité výhody v podobě delšího času na přípravu systému sociálního zabezpečení migrujících pracovníků a případně i dočasné omezení přístupu pracovníků z jiných nově přijímaných zemí (Polsko) na pracovní trh České republiky. (Zahradník 2003: 228-230)

7 PRÁCE V ZAHRANIČÍ. ANO ČI NE?

7.1 Situace před vstupem České republiky do Evropské unie

Evropa je velmi rozmanitým prostředím. Stále se mění její charakter. Ty státy, které donedávna ještě stály mimo Evropskou unii, se staly jejími členy a získaly různé výhody i nevýhody. Co se týče migračního potenciálu evropských zemí, můžeme často sledovat řadu zvláštností a paradoxů. Ty státy, které dříve byly prostředím, ze kterého se tradičně emigrovalo, se nyní stávají útočištěm nemalého množství přistěhovalců.

Evropská unie jako celek by ráda podporovala mobilitu občanů i pracovníků, ale jednotlivé státy mají pochopitelnou starost o své trhy práce.

Jak jsem již několikrát poznamenala, největšími odpůrci volného pohybu pracovníků byly naše sousedské státy Německo a Rakousko. Obě tyto země se obávaly masového přílivu levné pracovní síly, ať už z Česka či Slovenska a Polska. Na toto téma se vedla řada diskusí a hádek. Jsou tyto obavy oprávněné? I z tohoto důvodu vypracoval a uveřejnil Výzkumný ústav práce a sociálních věcí ve spolupráci s Českým statistickým úřadem rozsáhlý terénní průzkum migračních záměrů české populace.

Tento výzkum probíhal v září roku 2000 ve všech 77 okresech České republiky a týkal se 4770 občanů ve věku 18 až 60 let. Výsledky byly zcela jednoznačné. O práci a život v zahraničí projevil zájem 14,3 % respondentů. Naopak většina dotázaných občanů neuvažuje o možnosti odstěhovat se za prací do zahraničí. Jako hlavní důvod, proč zůstat ve vlastní zemi, uváděli dotazovaní silnou vazbu na rodinu a přátele, na domov, vztah ke krajině a prostředí, vlastnictví rodinného domku, zahrady atd. Tyto faktory jsou pro řadu našich občanů výrazně důležitější než vidina vyššího výdělku. Kromě toho většina dotázaných přiznala, že se života a práce v cizině obává. Tito

lidé mají nízkou důvěru ve své schopnosti, děsí se vyřizování formalit a komunikace v cizím jazyce.

Jen necelé 2 % dotázaných si dokáží představit, že by odešly do zahraničí na trvalo nebo na dobu delší než deset let. Většina těch, kteří uvažují o práci v zahraničí, by upřednostnila jen dočasný pobyt mimo vlast.

Následují tabulkou jsem chtěla dokázat, že většina dotázaných uvažuje pouze o krátkodobé migraci za prací. Z celkového počtu 4 770 dotázaných uvažuje o odchodu za prací do zahraničí pouze 607 respondentů, z toho 460 by nechtělo zůstat v zahraničí déle než dva roky.

Předpokládaná délka pobytu v zahraničí (podle odpovědí respondentů)

Délka pobytu	Absolutně	% z potenc. migrantů	% z dotázaných
	Abs.	%	%
Do 1 roku	223	36,7	4,7
1-2 roky	237	39,0	5,0
Delší než 2 roky	58	9,6	1,2
Zatím nevím	83	13,8	1,7
Celkem potenc. migrantů	607	100	12,7
Celkem dotázaných	4770		100

Zdroj: Vavrečková, J.(2001): Migrační záměry obyvatel České republiky – Jsou obavy z přílivu levných pracovních sil z ČR do zemí EU oprávněné? Praha, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí. (Dostupné na URL <<http://www.vupsv.cz/>>)

Podle výzkumu VÚPSV většina dotázaných odchází za prací do zahraničí kvůli vyššímu výdělku, ale řada pracovníků chce v zahraničí také získat nové zkušenosti a prohloubit stávající znalosti jak jazykové, tak i profesní. Důvod migrace se liší také podle toho, do jakého státu by dotázaný rád vycestoval. Německo je žádané pro svou geografickou blízkost, Velká Británie je zase prostředím, které láká kvůli zdokonalení se v angličtině.

Do jakých zemí by se tedy Češi nejraději za prací odstěhovali? Podle průzkumu VÚPSV je nejžádanější zemí Německo, dále mimoevropské státy USA a Kanada, na čtvrtém místě pak Anglie. Zajímavé je, že Rakousko, ač je to sousední země, by si jako cílovou zemi zvolilo méně než 5 % těch, kteří o migraci za prací uvažují. (Vavrečková 2001)²

Předešlé informace se tedy týkaly toho, jak přistupovali občané České republiky k možnosti pracovat v zahraničí několik málo let před tím než Česká republika vstoupila do Evropské unie. Tento výzkum nám spíše naznačil, že obava starých států EU a zejména Německa a hlavně Rakouska nebyla příliš oprávněná. Podle výše zmíněných dat se mi nezdá, že by čeští pracovníci mohli ohrozit pracovní trhy těchto států. Podívejme se ale, jestli se názor občanů Česka s blížícím se vstupem do Evropské unie nezměnil.

V roce 2003 uveřejnil opět Výzkumný ústav práce a sociálních věcí další výzkum týkající se migračního potenciálu českého obyvatelstva, tentokrát v souvislosti s procesem evropské integrace. Výsledky této výzkumné činnosti nebyly prezentovány pouze v České republice, ale i v zahraničí, zejména v Rakousku a Německu.

Podle údajů z terénního šetření z roku 2003 nedošlo k výraznější změně oproti roku 2000. Migrační potenciál se sice mírně zvýšil, zhruba v rozmezí 3 %, ale stále drtivá většina obyvatelstva o práci v zahraničí ani neuvažuje (82,3 %).

² Veškerá data a čísla jsou podle výzkumu Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí: Vavrečková, J. (2001): Migrační záměry obyvatel České republiky – Jsou obavy z přílivu levných pracovních sil z ČR do zemí EU oprávněné? Praha, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí. (Dostupné na URL <<http://www.vupsv.cz/>>)

To, že se migrační potenciál mírně zvýšil vůbec nic neznamená. Řada občanů o této možnosti pouze uvažuje a jejich záměr také na rovině teoretických úvah zůstává, jak dokazuje následující tabulka.

Pravděpodobnost a reálnost migračních záměrů české populace ve srovnání s rokem 2000

Varianty odpovědí	Šetření v roce 2003			Šetření v roce 2000		
	Celkem migrantů	% z potenc. migrantů	% z dotázaných	Celkem migrantů	% z potenc. migrantů	% z dotázaných
Nedělám nic, není to aktuální.	84	43,1	7,6	403	59,2	8,5
Zatím nedělám nic, ale chystám se k tomu.	62	31,8	5,6	196	28,8	4,1
Obstaral jsem si potřebné informace.	31	15,9	2,9	56	8,3	1,2
Získal jsem příslib pracovního místa.	11	5,6	1,0	22	3,2	0,5
Žádost o povolení k pobytu a pracovní povolení.	6	3,0	0,5	2	0,3	0,0
Postaral jsem se neobydlením.	1	0,5	0,1	2	0,3	0,0
Celkem	195	100	17,7	681	100	14,3

Zdroj: Vavrečková, J. (2003): Migrační potenciál českého obyvatelstva v procesu evropské integrace. Praha, VÚPSV. (Dostupné na URL <<http://www.vupsv.cz/>>)

Celkový počet dotazovaných v roce 2003 byl 1101. V roce 2000 to bylo 4770 občanů.

Podobně jako v roce 2000 respondenti opět upřednostňují migraci krátkodobou. I cílové země potencionálních migrantů zůstávají téměř stejné, zvýšila se pouze orientace na Německo (35,9 %) a Rakousko (7,2 %), což se mi zdá velmi paradoxní vzhledem k tomu, že zrovna tyto dvě země slibovaly nejtvrdší omezení pro pracovníky nově přistupujících států. (Vavrečková 2003)³

Zvlášť se sledovaly migrační záměry občanů žijících v příhraničních oblastech s Německem a Rakouskem. Cílem tohoto šetření bylo zjistit, zda postoje v těchto lokalitách jsou stejné jako u ostatních obyvatel nebo jestli lidé žijící v příhraničních oblastech více uvažují o práci v blízkém Německu či Rakousku. Průzkumem Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí bylo zjištěno, že obyvatelstvo sledovaných příhraničních regionů v podstatě vykazuje tytéž migrační trendy jako celková česká populace. Rozsah potencionálních migrantů v příhraničí je podle předpokladu pouze o 3 až 4 % vyšší.

Srovnání míry všeobecné potencionální zahraniční migrace české populace a příhraničí (2000 a 2001)

	Území ČR		Okresy při hranici s Německem		Okresy při hranici s Rakouskem	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Potencionální migrace do zahraničí*	681	14,3	396	17,4	220	18,4
Cekem dotázaných	4774	100	2277	100	1197	100

Zdroj: Vavrečková, J.(2003): Migrační potenciál českého obyvatelstva v procesu evropské integrace. Praha, VÚPSV. (Dostupné na URL <<http://www.vupsv.cz/>>)

³ Podle výzkumu VÚPSV: Vavrečková, J.(2003): Migrační potenciál českého obyvatelstva v procesu evropské integrace. Praha, VÚPSV. (Dostupné na URL <<http://www.vupsv.cz/>>)

Na základě terénního šetření migračního úmyslu obyvatel česko-německého příhraničí zveřejněného Výzkumným ústavem práce a sociálních věcí bylo také zjištěno, že řada pracovníků z příhraničních oblastí je ochotna za prací do Rakouska či Německa dojíždět, pokud by nebyla vzdálenost delší než 50 km. (Vavrečková 2003)

Dalším podstatným faktorem, který ovlivňuje charakter a rozsah migračních úvah, je věk. Nejčastěji o vycestování za prací do zahraničí uvažují mladí lidé. Podle VÚPSV dvě třetiny potencionálních migrantů tvoří lidé ve věku 29 let. S přibývajícím věkem zájem o práci v zahraničí klesá.

Na migraci bychom mohly nahlížet ještě prostřednictvím vzdělání a kvalifikace dotazovaných, kteří o práci v zahraničí usilují. Více než polovina respondentů, kteří uvažují o odchodu za prací do zahraničí, má střední nebo vyšší vzdělání. Lidé s nižším vzděláním často odjíždějí do zahraničí pouze v případě sezónních prací.

Troufám si, na základě výše zmíněných informací, čísel a dat říci, že čeští pracovníci by nezaplavili německý a rakouský trh práce. Řada českých obyvatel upřednostňuje práci ve své vlasti už proto, že je to pro ně jednodušší a pohodlnější. Většina občanů také vyzdvihuje rodinné a přátelské vztahy, o které nechce přijít. Ve vlasti je také drží majetek, vztah k domovu, krajině atd. Toto tradiční smýšlení vyznává naprostá většina obyvatel.

„A co bych tam dělal? Vždyť jazyk umím špatně, nevyznám se tam, ... A kde tam budu bydlet? Nemám žádné peníze do začátku. A budu tam úplně sám,...“ Řekla bych, že to jsou nejčastější názory a obavy většiny občanů. Tyto stereotypy překonávají obvykle jen mladí lidé, kteří naopak touží poznat něco nového a nebojí se začít žít a pracovat mimo svou vlast.

Toto jsou vše jen předpoklady, dohady, představy a úvahy. Zajímalo by mne, co se po vstupu České republiky do Evropské unie změnilo. Zvedla se vlna emigrantů, kteří touží žít a pracovat v jiné členské zemi Evropské unie?

7.2 Jak se situace změnila po vstupu ČR do EU?

Jak již víme, pro Českou republiku byl vstup do Evropské unie, z pohledu kapitoly Volný pohyb osob respektive pracovníků, krokem problematickým. Evropská unie si vyžádala přechodné období pro volný pohyb pracovníků a zamezila tedy teoreticky přístup českých pracovníků na trh Evropské unie až na 7 let. Toto omezení se Česku samozřejmě nelíbilo. České republice se sice podařilo vyjednat alespoň výhodné podmínky pro ochranu vlastního pracovního trhu, avšak nakonec jich nevyužila a ponechala svůj trh přístupný. Možná i proto po vstupu České republiky do Evropské unie dochází k nárůstu počtu cizinců žijících v Čechách. Česká republika se stala pro imigranty velmi lákavou oblastí a proto se dá předpokládat, že tento trend bude i nadále pokračovat.

Počet cizinců, kteří pracují v České republice stoupá, ale roste i počet Čechů, kteří odcházejí za prací do zahraničí?

Od roku 2006 se k Velké Británii, Irsku a Švédsku postupně přidalo několik dalších zemí, které se rozhodli zpřístupnit svůj pracovní trh. Od května roku 2006 mohou občané České republiky pracovat bez povolení také ve Finsku, Portugalsku, Řecku a Španělsku. Od července téhož roku také v Itálii. Během roku 2007 přestaly uplatňovat omezení pohybu pracovních sil i Nizozemsko a Lucembursko. V současnosti již i Francie, Belgie, Dánsko a dokonce i Německo zpřístupnily svůj pracovní trh, ale prozatím pouze pro některá odvětví.

A jak na toto zareagovali Češi? Kolik občanů České republiky odchází za prací do jiných členských států Evropské unie, když se podmínky pro získání zaměstnání výrazně zjednodušily?

Podle výzkumu IGM (EU.iHned.cz 7.12.2005) Češi nemusí odcházet za prací do zahraničí. Ze závěrů roční prověrky pracovního trhu ve střední a východní Evropě od Institutu pro globální mobilitu (IGM) vyplývá, že čeští zaměstnanci díky pokračujícímu přílivu zahraničních investic nacházejí dobré pracovní příležitosti doma a nemusejí se přidávat ke stovkám tisíců těch, kteří odcházejí za prací do Velké Británie i ostatních zemí EU. (IGM, rai-ihned 2005)

Ve skutečnosti je velmi obtížné přesně říci, kolik Čechů pracuje v současnosti v Evropské unii, protože čeští obyvatelé nemusejí českým úřadům nahlašovat, že za prací do nějakého ze států Evropské unie odcházejí. České úřady pak těžko evidují přesný počet. Většina čísel jsou jen odhady. Ani Český statistický úřad žádné oficiální statistiky v tomto směru nevede.

Česká republika odhaduje počet svých občanů pracujících v zahraničí podle platební bilance České republiky⁴, na základě údajů ministerstva práce a sociálních věcí a podle údajů z povinné pracovní registrace ve Velké Británii. (Vavrečková 2006: 7-13)

Podle studie Jany Vavrečkové⁵ pokud by si zachoval vývoj počtu osob pracujících v cizině trend posledních deseti let (i celkový objem příjmů), pracovalo by v roce 2005 v zahraničí zhruba 27 tis. českých občanů a příjmy z jejich práce by činily přibližně 15 mld. korun. Ve srovnání s tím, kolik se v české ekonomice vyplatí ročně na mzdách, je podíl práce českých občanů v zahraničí zanedbatelný - podle statistiky národních účtů nepředstavuje ani 1,4 % mezd a platů v sektoru domácností.

Podle údajů, které má k dispozici MPSV, pracovalo v roce 2005 v zemích EU/EHP a Švýcarska necelých 30 tisíc českých občanů. Nejčastěji jezdí za prací do Velké Británie a Irska - zemí s otevřeným trhem práce a dále tradičně do Německa vzhledem ke geografické blízkosti. (Vavrečková 2006: 7-13)

Do následující části jsem umístila dvě tabulky, které zachycují počty Čechů pracujících v Evropské unii. Pokud se na ně pozorně podíváme, zjistíme, že jsou v nich uvedena mnohdy velmi odlišná čísla. Čísla z obou tabulek, která jsem zde poznamenala, pocházejí ze studií vydaných Výzkumným ústavem práce a sociálních věcí. Hodnoty v první tabulce jsou vytvořeny dle údajů, které má k dispozici

⁴ Z údajů platební bilance ČSÚ lze zjistit, jaký objem (v mld. Kč) tvoří náhrady zaměstnancům (mzdy a platy, vč. sociálních příspěvků zaměstnavatelů) při jejich pracovních pobytech v zahraničí a z toho pak odvodit skutečné počty českých zahraničních migrantů.

⁵ Vavrečková, J. (2006): Sledování migračního pohybu českých občanů do států EU-15 s důrazem na země s otevřeným trhem práce pro české občany. Praha, VÚPSV. (Dostupné na URL <http://www.vupsv.cz/Fulltext/vz_216.pdf>)

ministerstvo práce a sociálních věcí. Druhá tabulka je složena z čísel podle Evropského statistického úřadu Eurostat.

Zde je tedy patrné, že přesná a spolehlivá čísla k dispozici nejsou. Ve zprávě VÚPSV je dle MPSV uvedeno, že v roce 2005 pracovalo celkem v zemích Evropské unie, Evropského hospodářského prostoru a Švýcarska 27 017 Čechů. (Vavrečková 2006: 7-13) Podle jiné zprávy VÚPSV z roku 2007 dle údajů Eurostatu v zemích EU-15 pracovalo v roce 2005 pouze 17 464 Čechů. (Vavrečková, Musil, Baštýř 2007) Například u počtu českých občanů pracujících ve Velké Británii zde můžeme vidět několika tisícový rozdíl. Podle první ze zpráv v roce 2005 pracovalo ve Velké Británii 17 600 Čechů, podle druhé zprávy VÚPSV pouze 5 966 Čechů. Musela jsem se pozastavit nad tak značným rozdílem, kdy jedna ze zpráv uvádí, že ve Velké Británii pracovalo více českých občanů než podle údajů druhé zprávy v celé EU-15.

Přehled zaměstnanosti občanů ČR na území států EU/EHP a Švýcarska v roce 2005

Cílová migrační země	Počet českých zaměstnanců
Velká Británie	17 600
Irsko	5 761
Německo	2 010
Slovensko	814
Norsko	284
Švédsko	152
Slovinsko	128
Maďarsko	115
Francie	99
Švýcarsko	31
Malta	12
Finsko	11
Celkem ČR	27 017

Zdroj: ¹ Vavrečková, J. (2006): Sledování migračního pohybu českých občanů do států EU-15 s důrazem na země s otevřeným trhem práce pro české občany. Praha, VÚPSV. (Dostupné na URL <http://www.vupsv.cz/Fulltext/vz_216.pdf>)

Počty občanů České republiky pracujících v zemích EU-15

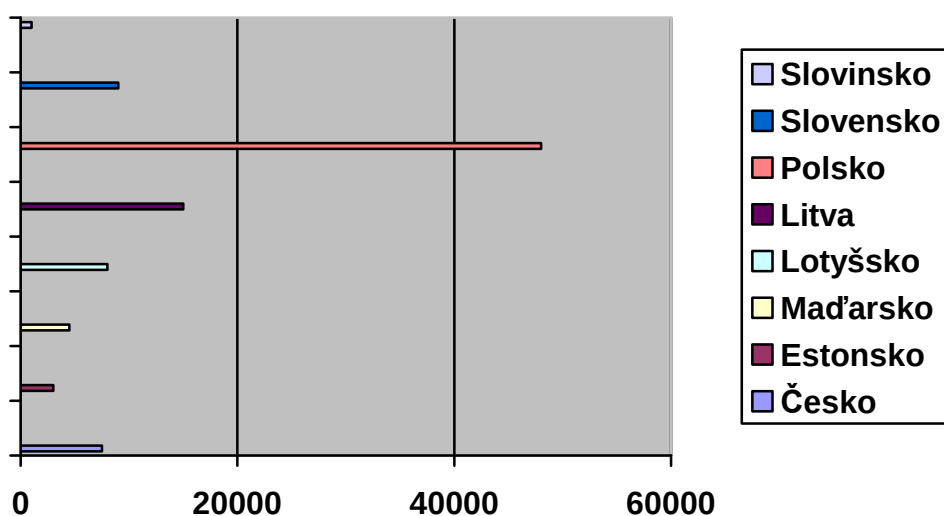
	2004	2005
Dánsko	210	219
Finsko	31	36
Lucembursko	85	132
Německo	8 947	8 459
Nizozemsko	457	453
Portugalsko	22	:
Rakousko	1 399	1 317
Španělsko	873	951
Švédsko	88	113
Velká Británie	6 253	5 966
Celkem	18 365	17 646

Zdroj: Vavrečková, J.; Musil, J.; Baštýř, I. (2007): Počty a struktury českých migrantů v zahraničí a ekonomická motivace k zahraniční pracovní migraci. Praha, VÚPSV. (Dostupné na URL <http://www.vupsv.cz/Fulltext/vz_249.pdf>)

Ze států, které nejsou uvedeny nebyly informace k dispozici.

Podle mého názoru, ať budeme brát v úvahu hodnoty z jedné či druhé tabulky, jsou tato čísla zatím malá. Pokud se podíváme na to, že v minulém roce na území České republiky legálně pracovalo 240 200 cizinců, musí být jasné, že pracovní migrace Čechů do států Evropské unie je naprosto zanedbatelná.

Abychom se přesvědčili, že počet Čechů, kteří odcházejí za prací například do Velké Británie, není nikterak veliký ve srovnání s jinými státy, uvedu zde ilustrační graf migrační tendence v nově příchodích státech po 1. květnu 2004.

Zdroj: Martin, A.: Migratory tendencies into the UK after 1 May 2004 - Worker Registration Scheme findings. Conference in Warsaw, 2004.

Podle tohoto grafu můžeme vidět, že z Polska odchází za prací do Velké Británie mnohonásobně větší počet pracovníků. Zajímavé je, že i z nevelké Litvy také odcházejí tisíce občanů.

7.3 Nejnovější dostupné informace

V současnosti, kdy téměř všechny pracovní trhy byly občanům České republiky zpřístupněny, se situace změnila. Podle posledních informací, které jsem získala z Ministerstva práce a sociálních věcí, pracovalo v roce 2007 v zemích Evropské unie, Evropského hospodářského prostoru a ve Švýcarsku téměř 80 000 Čechů. Zájem o práci v zahraničí vzrostl adekvátně k tomu, že byla zrušena omezení pro pracovníky z České republiky.

Z Ministerstva práce a sociálních věcí jsem získala informace o zaměstnanosti Čechů v EU/EHP a Švýcarsku v letech 2005 až 2007. Za rok 2005 se zde objevují jiná čísla než výše zmíněná. To nám opět dokazuje nesrovnalosti a nepřesnosti v evidenci Čechů pracujících v zahraničí.

Dle následující tabulky můžeme sledovat, jak za poslední dva roky narostl počet Čechů pracujících v zemích Evropské unie. Ovšem tyto údaje nejsou opět zcela přesné. Například v Irsku a Velké Británii se registruje příchod cizinců na pracovní trh, ale už ne jejich odchod. Předpokládá se, že celá řada pracovníků se z registru neodhlašuje, proto jsou tyto údaje zavádějící.

V některých zemích se počet českých pracovníků více než zdvojnásobil. Přesto si troufám říci, že tato čísla stále nejsou nikterak přehnaně vysoká. Oproti Roku 2005 můžeme vidět v letech 2006 a 2007 docela výrazný nárůst například u Německa. V Německu stále trvá přechodné období pro české pracovníky, ale zde si můžeme všimnout, že za poslední dva roky vydalo Německo několik tisíc pracovních povolení. Chybí snad Německu kvalifikované pracovní síly? Začíná uvažovat o zpřístupnění svého pracovního trhu?

Přehled zaměstnanosti občanů České republiky na území států EU/EHP a Švýcarska v letech 2005-2007

Státy EU/EHP a Švýcarska		rok 2005	rok 2006	rok 2007
1.	Spojené království	17 600	17 400	30 000
2.	Německo	2 010	12 404	13 579
3.	Irsko	5 761	4 524	12 000
4.	Rakousko	*	6 680	5 278
5.	Švýcarsko	31	1 440	4 157
6.	Itálie	4 217	4 115	4 050
7.	Španělsko	*	2 944	2 800
8.	Nizozemsko	*	1 394	1 250
9.	Slovensko	814	1 065	1 241
10.	Norsko	284	210	633
11.	Kypr	*	*	457
12.	Švédsko	152	140	232
13.	Polsko	*	205	164
14.	Slovinsko	128	128	141
15.	Island	*	140	120
16.	Maďarsko	115	118	110
17.	Francie	99	82	72

18.	Malta	12	61	66
19.	Lotyšsko	*	*	35
20.	Finsko	11	11	11
21.	Belgie	*	1 593	*
22.	Bulharsko	*	*	*
23.	Dánsko	*	*	*
24.	Estonsko	*	*	*
25.	Lichtenštejnsko	*	*	*
26.	Litva	*	*	*
27.	Lucembursko	*	*	*
28.	Portugalsko	*	*	*
29.	Rumunsko	*	*	*
30.	Řecko	*	*	*
	Celkem ČR	31 234	54 654	76 396

* údaje nejsou k dispozici

Zdroj: MPSV (doručeno elektronickou poštou 11.4.2008, od Ing. Lucie Dvořáková oddělení zahraniční zaměstnanosti)

Pro zajímavost bych zde uvedla také počet Čechů, kteří pracují v institucích EU. Podle ministerstva zahraničních věcí počet Čechů pracujících v evropských institucích za poslední dva roky rychle narostl a nyní lze hovořit o novém fenoménu, který v jiné zemi, mezinárodní organizaci či práci diplomatické mise ČR nemá obdoby. Stálé zastoupení má k dispozici čísla o 870 Češích pracujících v evropských institucích. Toto číslo je stále v pohybu, představuje spodní hranici a skutečný počet bude spíše vyšší. Čechy v institucích totiž celkově nenevidujeme a nemusíme proto být informováni o všech. (Ministerstvo zahraničních věcí 2008)

7.4 Srovnání

V této části práce jsem chtěla porovnat počet českých obyvatel pracujících ve státech Evropské unie před vstupem České republiky do Evropské unie s počtem Čechů pracujících v EU po 1. květnu 2004. Bohužel, jsem nesehnala dostatek podkladů. Jak jsem již výše zmínila, v tomto směru nevedou české úřady žádné statistiky.

Pokoušela jsem se pátrat i na stránkách statistických úřadů jednotlivých států Evropské unie, ale většinou jsou našla pouze informace o celkovém počtu imigrantů bez rozdělení podle země původu.

Podle Ministerstva práce a sociálních věcí se v roce 2000 odhadoval počet Čechů pracujících v zemích Evropské unie na 18 tisíc. Opět podle MPSV zde uvádím údaje za roky 2006 a 2007. V následující tabulce jsem zachytila vývoj pracovní migrace Čechů u vybraných zemí Evropské unie. Zvolila jsem Velkou Británii, protože je označována respondenty výzkumů migračního potenciálu jako nejpreferovanější země a její pracovní trh je otevřen již od našeho vstupu do EU, dále Rakousko a Německo, protože jsou to země, které jsou nám nejbližší a naopak stále trvají na zachování přechodného období.

Země	2000 (odhad MPSV)	2005	2006	2007
Velká Británie	-	17 600	17 400	30 000
Německo	9 000	2010	12 404	13 579
Rakousko	3 780	-	6 680	5 278
Celkem	18 000	31 234	54 654	76 396

Počet Čechů pracujících v roce 2000 v Německu byl odhadován na 9000. Ale v roce 2005 v Německu pracovalo pouhých 2010 Čechů. V letech 2006 a 2007 však došlo k velkému nárůstu českých pracovníků na německém pracovním trhu. Zdá se, že získat pracovní povolení v Německu je v posledních letech snadnější. Snad nás v blízké budoucnosti čeká úplné zpřístupnění německého trhu práce. Jak jsem se již výše zmínila, čísla, která se týkají Velké Británie, jsou pravděpodobně výrazně zkreslená tím, že se pracovníci, kteří Velkou Británii opouštějí, se neodhlašují z registru pracovníků.

V posledních letech tedy dochází k nárůstu českých občanů zaměstnaných v zemích Evropské unie, Evropské hospodářského prostoru a ve Švýcarsku, ale stále jsou tato

čísla poměrně malá. Ale stále ještě mnohonásobně více cizinců přichází za prací do České republiky.

Podle mého názoru je podíl českých pracovníků na evropském trhu práce zanedbatelný. Obavy starých států Evropské unie z expanze českých pracovníků na jejich pracovní trhy byly přehnané. Zájem obyvatel České republiky o práci v zahraničí se stále drží maximálně na 15 % a jen hrstka občanů opravdu za prací do zahraničí odchází.

Myslím si, že přechodná období splnila svůj účel. Zemím Evropské unie bylo dáno právo ochránit své pracovní trhy a zároveň měly možnost rozhodnout se samostatně o tom, za jakých podmínek budou vydávat pracovní povolení a kdy omezení zcela zruší. Jak víme, většina států pochopila, že těchto opatření proti České republice není třeba a své pracovní trhy zpřístupnila během dvou až tří let. Státy, které mají stále obavy z přílivu levné pracovní síly, si zatím ponechaly možnost chránit svůj pracovní trh. Avšak tyto obavy jsou podle mého názoru vůči Česku neopodstatněné.

Oficiálně je České republiky pro zrušení přechodných období pro volný pohyb pracovníků ve všech zemích Evropské unie. Sama ČR tato opatření nezavedla, ale neodmítá tuto možnost v případě, že by byl český pracovní trh ohrožen a aktuální situace si toto vyžadovala.

Myslím, že přechodné období pro volný pohyb pracovníků není zcela nesmyslným opatřením, ale některé státy toto opatření nesmyslně a neopodstatněně využívají.

ZÁVĚR

Touto prací jsem se chtěla pokusit dokázat, že přechodná období pro volný pohyb českých pracovníků ze strany států EU-15 nejsou podložena reálnými obavami. V předešlých několika kapitolách jsem se pokusila shromáždit pro toto tvrzení důkazy.

V úvodu své práce jsem charakterizovala jednotný vnitřní trh a svobodu volného pohybu osob jako jeden z hlavních principů současné evropské integrace. Stručně jsem se pokusila nahlédnout i na sociální politiku a politiku zaměstnanosti Evropské unie a vyzdvihnout její cíle, které by se daly jednoduše charakterizovat jako boj proti nezaměstnanosti a snaha o sblížení sociálních politik jednotlivých států.

V druhé kapitole jsem popsala sblížování České republiky s Evropskou unií, proces vyjednávání o přistoupení České republiky do Evropské unie a samozřejmě jsem naznačila i výsledky těchto jednání. Této problematice jsem se věnovala jen stručně a vytvořila jsem pouze přehled nejdůležitějších dat.

V následující části jsem se pokusila přiblížit situaci jak v Evropské unii, tak v kandidátských zemích v době před 1. květnem 2004, tedy než se stalo 8 postkomunistických zemí společně s Maltou a Kypru členy Evropské unie. Zaměřila jsem se zejména na český trh práce, abych později dokázala, že v této oblasti měla Česká republika výsledky srovnatelné s Evropskou unií. Dále jsem v této kapitole také formulovala obavy starých členských států z přílivu levné pracovní síly právě z nově přistupujících států. Největší obavy v tomto směru vyjádřily Německo a Rakousko. Právě tyto dvě země byly také hlavními iniciátory zavedení přechodných období pro volný pohyb pracovníků.

Právě ke kapitole Volný pohyb osob jsem se vrátila v další části diplomové práce. Snažila jsem se přiblížit průběh jednání o této velmi diskutované kapitole. Měla jsem v plánu rozvést tuto část ještě více, ale bohužel jsem nesehnala dostatek potřebných informací, přestože jsem kontaktovala řadu institucí. Odkazy na tuto problematiku jsou již neaktivní, dostupné informace jsou pouze obecné a

podrobnější vyjádření, například ze strany Ministerstva práce a sociálních věcí, jsem se přes všechny snahy nezískala.

Dále jsem popsala odchylky od volného pohybu pracovníků a přechodná období, která byla vyjednána. Snažila jsem se zachytit i přístup jednotlivých států Evropské unie a situaci na evropských trzích práce po 1. květnu 2004.

Pracovní mobilita – je další kapitola mé práce, ve které jsem se pokusila vysvětlit, co je to mobilita pracovníků a proč je důležitá. Kdo mobilitu pracovníků v rámci Evropské unie podporuje? Například EURES. EURES je Evropská služba zaměstnanosti, která představuje síť spolupracujících subjektů, jejímž cílem je usnadnit volný pohyb pracovníků v rámci Evropského hospodářského prostoru.

V předposlední kapitole jsem se věnovala migraci Čechů za prací do zahraničí respektive do Evropské unie. Uvedla jsem zde, jaký migrační potenciál má Česká republika a kolik českých občanů opravdu odcházelo za prací do nějakého z evropských států ještě před tím, než Česká republika vstoupila do Evropské unie. Podle informací, které jsem v různých zdrojích našla, je Česká republika zemí s nízkým migračním potenciálem a jen hrstka občanů odchází pracovat do zahraničí. Počet Čechů pracujících v Evropské unii v roce 2000 byl odhadován na 18 tisíc.

Z jakých důvodů Češi nechtějí opustit vlast nebo naopak z jakých důvodů tak činí? Řada Čechů se obává, že nejsou dostatečně jazykově a finančně vybaveni. Velké procento českých občanů nechce opustit vlast, protože zde má rodinu, přátele a majetek. Nejčastěji se za prací do zahraničí vydávají mladí lidé, kteří touží po zdokonalení se v jazyce a chtějí získat více finančních prostředků.

A konečně v závěrečné části své práce jsem se snažila naznačit situaci před květnem 2004 a po vstupu České republiky do Evropské unie a tyto stavy porovnat. K tomu jsem využila několik studií a zpráv zejména z Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí. Podle mého zjištění o práci v zahraničí v době těsně před vstupem České republiky do Evropské unie mělo necelých 18 % obyvatel. Toto číslo není nikterak velké a navíc ještě vyjadřuje pouze potencionální pracovní migraci. Řada občanů, kteří o odchodu za prací do zahraničí uvažují, tyto své představy nikdy neuskuteční.

Při zpracovávání této části jsem opět narazila na problém s dostupností potřebných informací, dat a čísel. Občané, kteří odcházejí za prací do zahraničí, nemusejí o tomto informovat žádné české úřady. V zahraničí se sice musejí registrovat, ale tyto informace nejsou často dostupné nebo jsou zkreslené. Například ve Velké Británii a Irsku se sice občané, kteří sem přicházejí za prací, musí nahlásit do registru, ale v případě, že zemi opouštějí, už žádnou nahlašovací povinnost nemají. Statistiku v tomto směru vede také Eurostat, Evropský statistický úřad, ale často i zde jsou čísla nepřesná a veřejně přístupná se značným zpožděním.

Proto řada čísel, které se týkají počtu českých občanů pracujících v zemích Evropské unie, jsou odhady, čísla nepřesná a ne zcela věrohodná. Ale i tak nám posloužila k tomu, abychom si vytvořili představu. V roce 2007 podle dostupných informací pracovalo v zemích Evropské unie 76 396 českých občanů. Myslím si, že nejsem kompetentní hodnotit, zda je toto číslo nízké či vysoké. Ale jen selským rozumem porovnám necelých 80 000 českých obyvatel pracujících na obrovském evropském trhu práce s 240 200 cizinci, kteří pracují na malém českém trhu práce.

Jako cíl své práce jsem chtěla zhodnotit smysl přechodných období pro volný pohyb pracovních sil. Jak jsem se pokusila ve své práci dokázat, z pohledu České republiky neměla tato omezení smysl. Čeští pracovníci se hromadně nehrnou a ani nehrnou za prací do Evropské unie. Česká republika je na dobré ekonomické úrovni a většina kvalifikovaných osob může najít své uplatnění i na českém trhu práce. Navíc jsou Češi celkově k migraci skeptičtí.

Myslím si, že přechodná období vůči volnému pohybu českých pracovníků by měla být zrušena, protože se mi nezdají být racionálně podložená a podle mého názoru nemají nijak zvlášť velký smysl ani pro státy, které na nich stále trvají.

SHRNUTÍ

V diplomové práci jsem se pokusila přiblížit proces vyjednávání České republiky s Evropskou unií o kapitole Volný pohyb osob. Dále jsem se zabývala mobilitou pracovníků a migračním potenciálem českých občanů. Zajímala mě také přístupnost evropského trhu práce českým pracovníkům. V závěrečné části jsem porovnála počet Čechů, kteří odcházely za prací do zemí Evropské unie ještě před vstupem České republiky do Evropské unie s počtem českých občanů, kteří pracují ve státech evropské unie nyní.

SUMMARY

In this diploma thesis I tried approximate the problem of access negotiation the Czech Republic with the European Union in the chapter Freedom of Movement for Persons. In the next part of my diploma thesis I dealed labour mobility and potential of migration czech citizens. I was intersted in accessability the european labour market to czech workers. At last I compared the number of czech citizens, who left native country for jobs in countries of the European Union before entrance the Czech Republic in the European Union with number of czech citizens, who work in countries of the European Union today.

.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Publikace

1. Baštýř, I.: Sociální důsledky vstupu České republiky do Evropské unie. Brno: Masarykova univerzita, 2005.
2. Dočkal, V., Kaniok, P.: Evropská unie tak akorát (Praktický průvodce evropskou integrací) Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovi univerzity v Brně, 2005.
3. Fiala, P., Pitrová, M.: Evropská unie. Brno: CDK, 2003.
4. Had, M., Urban, L.: První pilíř Evropské unie. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2000.
5. Havel, V.: Evropa jako úkol. Praha: Úřad vlády České republiky, 2005.
6. Kováčová, E. et al.: Prohlubování evropské integrace. Praha: Professional Publishing, 2004.
7. Kotýnková, M., Němec, O.: Lidské zdroje na trhu práce. Havlíčkův Brod: Professional publishing, 2003.
8. König, P., Lacina, L., Přenosil, J.: Učebnice Evropské integrace. Brno: Barrister a Principál, 2006.
9. Palajs, P., Rossiter T.: O Evropské unii. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2000.
10. Slaný, A. et al.: Vývoj institucionálního rámce fungování české ekonomiky a vstup do EU. Brno: Masarykova univerzita, 2004.
11. Vintrová, R. et al.: Sociální a ekonomické dopady integrace České republiky do Evropské unie. Praha: Vysoká škola ekonomická, 2001.
12. Winkler, J., Žižlavský, M.: Český trh práce a Evropská strategie zaměstnanosti. Brno: Masarykova univerzita, 2004.
13. Zahradník, P.: Vstup do Evropské unie. Praha: C.H. Beck, 2003.
14. Zlý, B.: Evropská unie. Karviná: Slezská univerzita, Obchodně podnikatelská fakulta Karviná ve spolupráci s Ekonomickou fakultou VŠB – TU v Ostravě, 1996.

15. Evropská komise (Generální ředitelství zaměstnanosti, pracovních vztahů a sociálních věd): Evropská sociální politika, Cesta vpřed pro unii, Bílá kniha. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1994.

Časopisy

16. Karlova univerzita: Volný pohyb osob v rozšířené EU. Evropská unie 25, Informace z Evropy, řada A, Evropská unie, 2004, č.4, str. 1-8
17. Meduna, M.: K problematice volného pohybu osob, Sociální politika, r.27, číslo 10, str. 2-3

Publikace institucí

18. Ministerstvo práce a sociálních věcí: Evropská strategie zaměstnanosti a Česká republika. Praha: MPSV, 2003.
19. Ministerstvo zahraničních věcí: Národní program přípravy České republiky na členství v Evropské unii – 1999. Praha: MZV, 1999.
20. Evropská komise (Generální ředitelství zaměstnanosti, pracovních vztahů a sociálních věd): Evropská sociální politika, Cesta vpřed pro unii, Bílá kniha. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1994.
21. Evropská politika zaměstnanosti a sociální politika, 1999-2001. Praha: MPSV, 2002.

Elektronické zdroje

1. Evropská unie 2007a. Zaměstnanost a sociální věci. [online]. Dostupné na URL <http://europa.eu/pol/socio/overview_cs.htm> [cit. 2008-02-22]
2. Euroskop 2006-2007a. ČR a EU v datech. Od navazování styků po první kolo jednání v říjnu 1998. [online]. Dostupné na URL <<http://www.euroskop.cz/47712/clanek/cr-a-eu-v-datech/>> [cit. 2008-02-22]
3. EurActiv 1999a. Vstup České republiky do EU – podmínky členství. [online]. Dostupné na URL <<http://www.euractiv.cz/cr-v-unii/link-dossier/vstup-esk-republiky-do-eu---podmanky-lenstv>> [cit. 2008-02-22]

4. Euroskop 2006-2007b. ČR a EU v datech. Postup v jednáních do konce roku 2000. [online]. Dostupné na URL <http://www.euroskop.cz/47712/119964/clanek/cr-a-eu-v-datech/postup-v-jednanih-do-konce-roku-2000/> [cit. 2008-02-22]
5. Euroskop 2006-2007c. ČR v datech. Od počátku roku 2001 po ukončení jednání v Kodani 2002. [online]. Dostupné na URL <http://www.euroskop.cz/47712/119965/clanek/cr-a-eu-v-datech/od-pocatku-roku-2001-po-ukonceni-jednani-v-kodani-2002/> [cit. 2008-02-22]
6. Evropská komise 2008. Historie vstupu ČR do EU. Co všechno předcházelo vstupu ČR do EU? [online]. Dostupné na URL http://ec.europa.eu/ceskarepublika/cr_eu/index_cs.htm#vzajemnych [cit. 2008-02-22]
7. Euroskop 2006-2007d. ČR a EU v datech. Po ukončení předstupních rozhovorů. [online]. Dostupné na URL <http://www.euroskop.cz/47712/119966/clanek/cr-a-eu-v-datech/po-ukonceni-predvstupnich-rozhovoru/> [cit. 2008-02-22]
8. Euroskop 2006-2007e. Výsledky přístupových jednání. [online]. Dostupné na URL <http://www.euroskop.cz/41216/clanek/vysledky-pristupovych-jednani> [cit. 2008-02-22]
9. Euroskop 2006-2007f. Charakteristika Smlouvy o přistoupení a Závěrečného aktu. [online]. Dostupné na URL <http://www.euroskop.cz/41213/clanek/> [cit. 2008-02-22]
10. Euroskop 2006-2007g. Vyjednaná přechodná období požadovaná ČR. [online]. Dostupné na URL <http://www.euroskop.cz/41212/112845/clanek/prehled-vyjednanych-prechodnych-obdobi/vyjednana-prechodna-obdobi-pozadovana-cr/> [cit. 2008-02-22]
11. Ministerstvo práce a sociálních věcí (odbor 73) 2007. Přechodné období pro volný pohyb českých pracovníků. [online]. Dostupné na URL <http://www.mpsv.cz/cs/1282> [cit. 2008-02-22]

12. Euroskop 2006-2007h. Přístup na pracovní trh. [online]. Dostupné na URL <<http://www.euroskop.cz/47542/clanek/pristup-na-pracovni-trh/>> [cit. 2008-02-22]
13. Evropská unie 2006. O Evropském roku mobility pracovníků. [online]. Dostupné na URL <http://ec.europa.eu/employment_social/workersmobility_2006/index.cfm?id_page=22&language=CS> [cit. 2008-03-31]
14. EURES 2008a. Co pro Vás může EURES udělat? [online]. Dostupné na URL <<http://ec.europa.eu/eures/main.jsp?catId=27&acro=eures&lang=cs>> [cit. 2008-03-31]
15. EURES 2008b. EURES v přeshraničních regionech. [online]. Dostupné na URL <<http://ec.europa.eu/eures/main.jsp?acro=eures&lang=cs&catId=56&parentCategory=56>> [cit. 2008-03-31]
16. EURES 2008c. EURES v přeshraničních regionech. Bayern-Tschechien. [online]. Dostupné na URL <<http://ec.europa.eu/eures/main.jsp?lang=cs&acro=eures&catId=56&parentCategory=56&orgId=3210>> [cit. 2008-03-31]
17. IGM, rai.ihned (zpravodajský server Hospodářských novin www. iHNed.cz) 2005. Průzkum: Češi nemusí odcházet za prací do zahraničí. [online]. Dostupné na URL <http://zahranicni.ihned.cz/2-17358860-003000_d-92> [cit. 2008-03-31]
18. Vavrečková, J. 2001. Migrační záměry obyvatel České republiky – Jsou obavy z přílivu levných pracovních sil z ČR do zemí EU oprávněné? Praha, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí. [online]. Dostupné na URL <<http://www.vupsv.cz/>> [2008-04-03]
19. Martin, A.: Migratory tendencies into the UK after 1 May 2004 - Worker Registration Scheme findings. Conference in Warsaw, 2004.
20. Vavrečková, J. 2003. Migrační potenciál českého obyvatelstva v procesu evropské integrace. Praha, VÚPSV. [online]. Dostupné na URL <<http://www.vupsv.cz/>> [2008-04-08]

21. Vavrečková, J. 2006. Sledování migračního pohybu českých občanů do států EU-15 s důrazem na země s otevřeným trhem práce pro české občany. Praha, VÚPSV. [online]. Dostupné na URL <http://www.vupsv.cz/Fulltext/vz_216.pdf> [2008-04-10]
22. Vavrečková, J.; Musil, J.; Baštýř, I. 2007. Počty a struktury českých migrantů v zahraničí a ekonomická motivace k zahraniční pracovní migraci. Praha, VÚPSV. [online]. Dostupné na URL <http://www.vupsv.cz/Fulltext/vz_249.pdf> [2008-04-08]
23. Ministerstvo zahraničních věcí 2008. Česká komunita v institucích a organizacích EU. [online]. Dostupné na URL <<http://www.mzv.cz/wwwo/mzv/default.asp?id=37504&>> [2008-04-10]
24. Evropská unie 2003. Podmínky přistoupení ČR k EU. [online]. Dostupné na URL http://www.estav.cz/tema/evropska-unie/eu002.asp#_Toc35845374